

Mladika

9/10-94

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

57

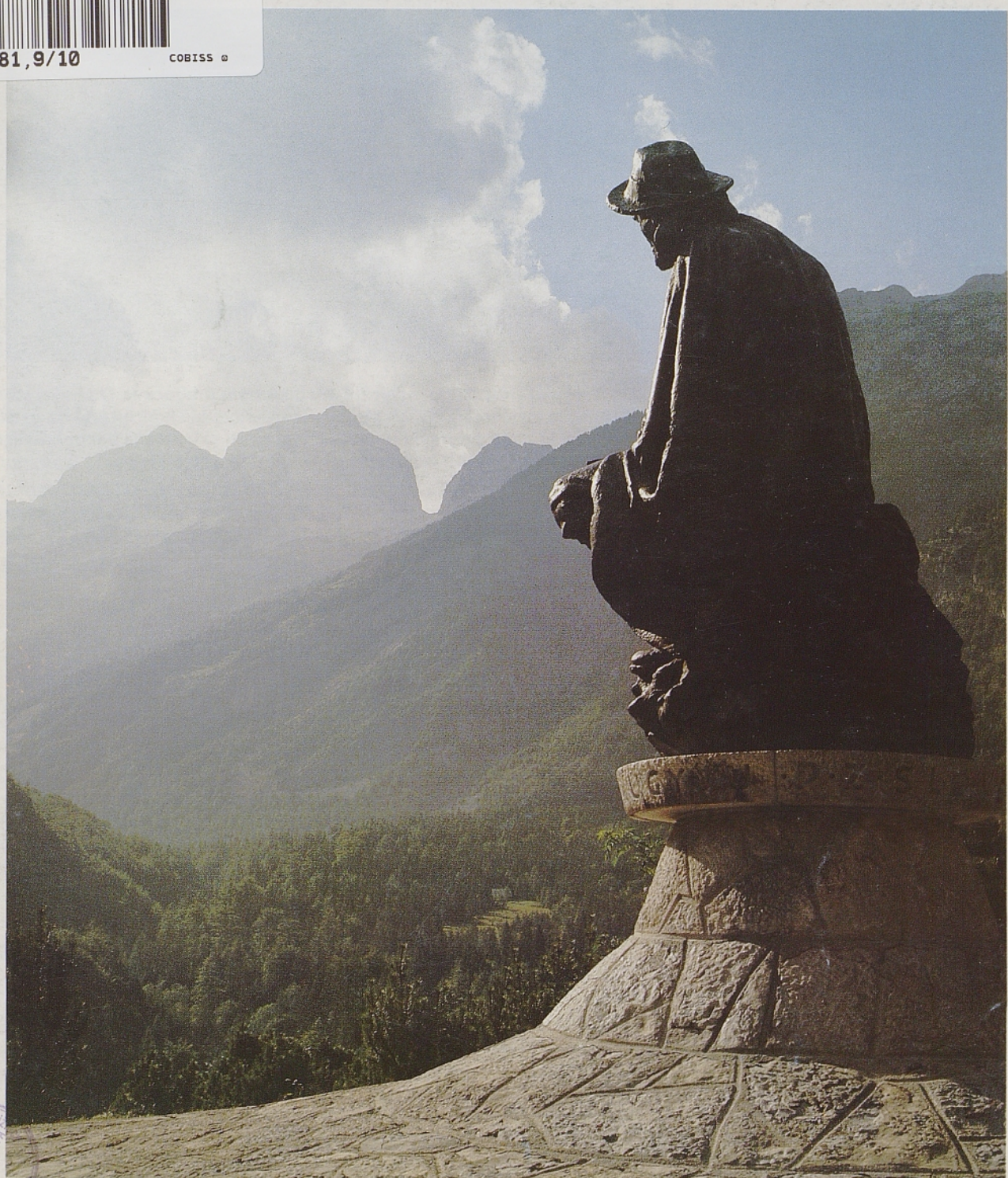
117 986 1994

504581,9/10

COBISS

čnik - december 1994 L. 3000
ensile - dicembre 1994

Knjižnica knji
LJUBLJANA

MLADIKA 9-10

IZHAJA DESETKRAT V LETU
LETO XXXVIII. 1994

KAZALO

Konec leta v Rimu, Sloveniji	225
Vladimir Kos: Pesmi	226
Ted Kramolc: Abortion.	227
Mogoče bi vas zanimalo	
vedeti, da	228
Jože Cukale:	
Kdo zdaj bo tebe ljubil	229
Tine Lapajne: Srce	230
Aleksander Furlan:	
Pozime zvečer	231
Zora Tavčar:	
Slovenci za danes:	
p. Danilo Lisjak	232
Jože Cukale:	
Dobro jutro, Armenija	241
Jože Cukale:	
Otrok iz Bangladeša	243
Irena Žerjal: Helenca	244
Nada Pertot:	
Obnovitev slovenskih šol	
po vojni - Primer Nabrežine	245
Dr. Lojze Ambrožič: Pridiga	
na Baragovih dnevih	249
Drago Štoka:	
Slovo od Čedermacev	250
Zora Tavčar: Skrat	251
Razstava in spomin na	
Dušana Pleničarja	253
Antena	254
Martin Jevnikar: Zamejska in	
zdomska literatura (Pavla	
Gruden)	260
Na platnicah: Čuk na Obelisku;	
Listnica uprave	
Priloga: RAST 92-94	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 30.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Sloveni-
jo 30.000 lir ali enakovreden zne-
sek v drugih valutah. Druge države
37.000 lir (ali enakovreden znesek v
tuji valuti), po letalski pošti 48.000 lir.

Tisk in fotostavek:

»graphart«, Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

JACOBUS GALLUS CARNIOLUS

1550 ♦ 1591

GALLUSOVO ZVOČNO BOGASTVO
moteti za enega, dva, tri in štiri zборе

LA RICCHEZZA SONORA DEL GALLUS
mottetti a uno, due, tre e quattro cori

THE SOUND RICHNESS OF GALLUS
motets for one, two, three and four choirs

TRŽAŠKI SLOVENSKI ZBORI
CORI SLOVENI TRIESTINI
SLOVENE CHOIRS FROM TRIESTE

Tik pred prazniki je v založbi Mladike izšla dragocena laserska plošča
»Gallusovo zvočno bogastvo« s posnetkom celotnega koncerta, ki so ga zdru-
ženi tržaški zbori pripravili ob 400-letnici smrti skladatelja Jacoba Gallusa.
Ploščo lahko naročite na upravi Mladike. Cena 28.000 lir.

Ob rojstvu Gospodovem
in ob porajajočem se novem letu 1995
želimo vsem bralcem, sodelavcem
in prijateljem doma in po svetu srečen
Božič in zdravo ter uspešno novo leto.

Uredništvo in uprava
MLADIKE

SLIKA NA PLATNICI: Kugyjev spomenik v dolini Trente (foto R. Dolhar). Po-
snetek smo vzeli iz knjige Rafka Dolharja »Od Trente do Zajzere«, ki je izšla
pri goriški Mohorjevi družbi v spomin na 50-letnico smrti Juliusa Kugyja, ve-
likega gornika in ljubitelja Julijcev.

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša
Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard
Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Albert Miklaveč,
Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Marijan Pertot, Ivan Pe-
terlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič, Lojze Škerl in člani uredniškega odbora.

Konec leta v Rimu...

Berlusconijska vlada je prišla do svoje zadnje postaje. Za njo ne bomo žalovali, načelno že zato, ker je pomenila povratek fašistov na oblast, praktično pa zato, ker doslej ni naredila nič, oziroma le zelo malo. Tudi v preteklosti so kdaj tako ugotavljali, toda tokrat je to prekoračilo vse meje. Večina je bila sprta z vsem svetom, ne samo s političnimi nasprotniki, temveč tudi s sodniki, časnikarji... nato še sama s sabo, tako da so jo prepri stoo odstotno zaposlovali.

Tako je ostalo zelo malo časa za glavno, za upravljanje države, za sprejemanje ukrepov, ki bi ublažili posledice kritično velikega javnega dolga, za lajšanje brezposelnosti, za zaposlovanje mladine itd. Nobene prave reforme, pač pa finančni zakon, ki je terjal žrtve predvsem na socialnem področju. Vse skupaj so spremljali zabeljeni politični spori v notranjosti večine. Ko je počilo, se je Berlusconi poslovil z govorom, ki je jasno pokazal vso njegovo nedržavniško držo in nepolitično naravnost. Ihtavo se je zaletaval v dotedanje zaveznike in jim ni odpustil, da so mu razdrli najljubšo igračo. Tako nespreten je bil, da ni prepričal niti z argumenti, ki nesporno igrajo njemu v prid. Veliko besed in pravi izliv jeze, ki za politika ni primeren.

Kar bo sledilo, pa ne daje nobenih jamstev: Berlusconi zahteva takojšnje volitve po istih pravilih, nova večina v nastajanju pa mu noče dati zadoščenja, da bi izkoristil naivnost volilcev, ki mu še zaupajo. Zlasti se bo temu uprl Bossi, ki mora prej urediti lastne vrste, tudi Buttiglione mora utemeljiti Ljudsko stranko in navsezadnje ima tudi D'Alema ves interes, da se Demokratična stranka levice izogne volilnim preizkušnjam. Politični boj se bo zdaj preselil na Kvirinal, ki bo moral zahteve uskladiti ne samo s črko, pač pa in predvsem z duhom ustave, to se pravi, da bo moral imeti pred očmi predvsem skupno dobro. Podvržen bo velikim pritiskom in — kakorkoli bo odločil — bo deležen tudi velikih kritik.

v Ljubljani... in ob meji

Italijanska javnost je zaradi rimskih razpletov lahko zadovoljna, ne more pa biti brezskrbna. Še manj to velja za slovensko manjšino, ki je odvisna ne samo od klime v Rimu, temveč tudi od odnosov med Italijo in Slovenijo, nenazadnje pa tudi od notranjepolitičnega razvoja v Ljubljani. Tudi v Sloveniji je prihodnost nejasna in nihče ne ve, ali bodo šli na predčasne volitve ali ne. Pri sedanjem stanju bržkone ne bo ostalo, vsaj za daljšo dobo ne.

Ali je manjšini potemtakem usojeno, da bo še naprej živela v negotovosti?

To je v določeni meri odvisno tudi od nas samih, predvsem se moramo odločiti, da ne bomo ne talci Rima in niti Ljubljane in da ne smemo vezati svojo usodo na bolj ali manj ugodne odnose med njima. Bolj verjetno je, da bomo ostali ujetniki samih sebe, svojih političnih in ideoloških predsodkov, mitov in iluzij ter frustrirani od neizpolnjenih želja in upanja. Nihče se ne ozira na nas in vsi skupaj imamo neprijeten občutek, da nas nihče ne upošteva. Toda za te boleznimi smo že cepljeni. Vprašati pa se vendarle moramo, kako je mogoče, da sta dve pobudi, ki sta naleteli na različen odmev v naši javnosti, a sta obe nadvse pomembni za vso našo prihodnost, imeli doslej tako malo posledic. Gre za pobudo, ki jo je sprožila Slovenska skupnost v zvezi z ustanovitvijo predstavniškega telesa za celotno manjšino. Prvi odmevi so bili ugodni in prve reakcije tudi: vsi, skoro vsi, so soglašali, da je tak forum za manjšino potreben, ker učinkuje nujno povezovalno in vodi v neko nepogojevalno enotnost ob sicer zagotovljeni pluralistični razvejanosti. Prvo navdušenje pa se je kaj kmalu pomaknilo pred pomisleki, dvomi in diametralno nasprotujočimi si predlogi. Zdaj je zadeva v fazi razmišljanja, vendar se je bati, da se iz takega stanja ne bo nikoli več premaknila in da bo ideja prej zaspala. Tako bomo napravili edino dobro idejo, ki se je v zadnjih letih pojavila v tem našem skupnem razmišljanju o skupni usodi manjšine. Vzbuja se dvomi, ali imamo sploh moralno moč v sebi, da še razmišljamo skupno, ali pa ne prevladujejo med nami zgolj z individualnimi ali ozkimi skupinskimi interesi okuženi argumenti. Smo še pripravljeni, da s skupno žrtvijo ustvarimo nekaj novega, pristno našega? Ali pa so časi, ki so bili ugodni za to, že nepopravljivo mimo? Če hočemo še biti skupnost in rešiti, kar se rešiti da, se moramo zavedati, da napredek ni mogoč brez kompromisov na vseh ravneh, idejnih, političnih in materialnih.

Dosti manj pa je odmevala druga pobuda, ki jo je sprožila prav tako Slovenska skupnost. Gre namreč za priziv proti krivični odredbi nekdanjega vladnega komisarja Palamare, ki je spremenil vsedrjavni zakon za volitve na

Trije s smehljajem

*Da rad bi bredel sneg v božični noči,
priznam: na poti v cerkvico v daljavi,
ki razsvetljena se smehlja čakaje.*

*Ob poti vsaka smreka bi na glavi
imela krono; tu in tam pregraje
bile bi polne zvezd, in kjer se boči
nebo, ostale zvezdice bi pele.*

*Kot pele so od angelov višave
skoz prvo sveto noč prav v naše kraje...
Le kdo takrat je čul njih citre bele?*

*In vendar smo nocoj trije s smehljajem:
srcè, nebo iz zvezd, obmorske trave;
bredoč jih, rad bi mórju dopovedal,
kako je Božič ves spremenil svet.*

*Morjé pa, mesečino s skal veslaja,
kot da ne čuje rádostnih besed,
namaka vesla z vzdihom v vzdih narave.*

November živih onstran časa

*Jesen zagrne okenca nebes,
da ne bi sonce vida nam jemálo
in bi požábili prihod novembra.*

*Ker astre se poslavlja jo smehljaje
in listi starajo se z zlatim leskom,
selivk odhod doni kot karneval —
morda le reka plete šal novembra.*

*In z reko teče čas v morjé brez časa.
Še iz meglé strmijo k nam otoki;
ob bregu ni več čolnov naših dragih.*

*V šepetu vetra njihov droben glas
na vrata trka, ki jim up je prag
in vera hiša, s širnimi oboki
ljubezni — prav za lučko v hlad novembra.*

*V šepetu vetra njihov droben glas
je harfa, ki odmeva v sladkih zvokih
hvaležnosti — za lučko v mrak novembra.*

pokrajini in ustvaril novega, ki je za Slovence mnogo bolj neugoden. Vsedržavni zakon namreč ščiti manjša mesta in podeželje v pokrajinah pred številčno premočjo glavnih mest. Da bi glavno mesto ne monopoliziralo tudi to, vmesno krajevno upravo, je država zagotovila podeželju določeno zastopstvo. V letih hladne vojne bi to na Tržaškem pomenilo izročiti pokrajinsko upravo v roke če že ne v celoti komunistom, pa vsaj rdečim in Slovencem, to je bilo nepojmljivo, tudi zaradi zunanjepolitičnih implikacij. Tako je vlada vsilila svojo odredbo in vpeljala proporčni sistem, ki je seveda oškodoval okoliške občine in slovensko manjšino.

Javnost je na to že pozabila, očitno tudi stranke (vključno komunisti in Stranka demokratične levice), ker niso nikoli reagirale. To je v preteklem letu storila Sloven-

ska skupnost, ki je takoj dobila zadoščenje pri pristojnih sodnih oblasteh, saj so bile volitve odložene in zadeva izročena ustavnemu sodišču. Italijanskim oblastem je bilo seveda nerodno, še bolj pa strankam, ki so ta krivični sistem izkoriščale, da so omejevale tudi slovensko izvoljeno zastopstvo. Podvig Slovenske skupnosti je bolj odmeval v italijanskih krogih kot pa v slovenskih, ker Slovenska skupnost pač ne bi smela sama prevzemati takih pomembnih pobud. Glede na dejstvo, kako se je zreduciral manjšinski predlog za globalni zaščitni zakon, pa se zdi še kako umestno voditi naprej tudi pobude posameznih komponent našega javnega življenja. Če bi bili začeli iskati skupno stališče, bi priziv še danes čakal, da ga vložimo. Zato je toliko bolj nujno potrebno ustanoviti to skupno manjšinsko predstavniško telo, ki bi ga morala voliti celotna manjšina, ali vsaj koordinacijski urad med posameznimi komponentami vsega našega javnega življenja.

Abortion

Ted Kramolc

Na večer hokejske igre se vedno dobimo pred restavracijo The Golden Pancake.

Ponaša se z velikimi izložbenimi okni in s kričavim napisom v rumenem neonu na modrem ozadju. Prav čez cesto Carlton je Maple Leaf Gardens.

Sobota je, tekma se prične pet minut po osmi.

Kaj, ko se prerinem iz predorov podzemske železnice, opazim svoja dva fanta; kaj bi ju ne, za glavo sta večja od drugih, pa še Michaela vidim, na Tomaževih ramenih sedi in vzhicheno krili z rokami.

Dostop do podzemske železnice se mi je vedno zdel kot kraški požiralnik, nocoj bruha kope ljudi.

Različnih starosti so, v vseh mogočih opravah: od temno modre poslovniške s kravato, do scefраниh kavbojk, natrganih ne zaradi revščine ali sile, temveč precizno in natančno, kot velevala zadnja moda. Mlada dekleta so si nadela sviterje s klubsko oznako temno modrega javorovega lista na belem polju oprsja in še ramen. Bele rokave, pod komolcem tri modre črte, na hrbtu ime in številka najljubšega igralca.

Množice se vale od vseh koncev, največ jih prihaja z zapadne strani, od ceste Yonge, kjer je podzemna.

Nebo je prav nad strehami oranžno, više zgoraj pa vijoličaste barve.

V oktobru smo, sonce zaide že po sedmi in vsepovsod se spreletava zrelo javorovo listje.

Ljudje se usipajo iz vagonov cestne železnice, iz naročenih posebnih avtobusov, iz taksijev, iz zasebnih avtomobilov, katerih vozniki zdaj skrbijo za prostor na parkirišču.

Po pločnikih kriče prodajalci hrenovk, na žaru pečenih klobas s kuhanim zeljem, mehiških taccos z navdom pekoče paprike, popraženih prest, osoljenih lešnikov in popcorna.

Vsak hvali svojo robo.

Najglasnejši so prodajalci vstopnic, prav pod nos ti jih silijo.

»I got tickets, — blues, reds⁽¹⁾, who wants golds, I got golds, who needs singles? I got singles, hey, sir, — do you need a pair of reds, sir, eh, sir, tickets, tickets...«

Scalpers⁽²⁾ dobe vstopnice Bog sam ve kje in jih potem prav pred tekmo poskušajo vnovčiti za dvojno, tudi petkratno ceno.

Od tekme zavisi: Montreal Canadiens, New York Rangers, tudi Calgary Flames ali Boston Bruins prinesejo najvišjo ceno.

Množica se zgoščuje, komaj se prerinem do fantov. »Hello, grandpa, how're you?« se smeje Michael in me objame.

Roke ima mastne od hrenovke, obražček opacan s čokolado.

»Zmagali bomo, kajne, grandpa, nocoj bo zmaga naša! Maple Leafs are the bestest!« pravi po otroško.

»The bestest!

»Maple Leafs are the good guys«!

»Right on!« ga poboža mlado dekle.

Michael je močan za šestletnega fantiča, večno je nasmejan, celo v šolo gre rad, mi zaupa Tomaž.

Michael stika po mojih žepih. Koj najde zavojček prest, krompirčkov in čokoladnih bonbonov.

»Pusti to, za tekmo je, za prvi odmor!« Pa Michael le smukne bonbon ali dva.

Michael rad pove, da ni več le šest let star, temveč šest in pol, da jih bo na pomlad že sedem.

V tisti dobi otroštva je, ko je svet razdeljen na dobro in zlo kot v pravljici, saj biti šest ali sedem let star je res pravljičen čas.

Maple Leafs are the good guys!

The good guys and the bad guys! Vse je ali belo ali črno.

Ne zavedaš se takrat, niti ne veš, da črna ali bela barva nista barvi, da so vse lepe barve nekje v sredini palete, ki nikdar ni kvadratna ali pravokotne oblike, temveč zaokrožena ali krivuljasta, tudi okrogla, kot je vse v življenju. Da v naravi ni najti ravne črte, prav tako ne na človeškem telesu ali obrazu, niti ne na nebu, polnem oblakov.

Premica je izum človeka, da z njo meri stvari in pojave, ki pa so že od vsega začetka okrogli.

Torej! Indians are bad guys, cowboys are good guys. The cops⁽³⁾ are good guys, the gangsters are bad guys. Catholics are good guys, Protestants are bad guys! Tudi v vojni je treba svet zožiti na otroško pojmovanje.

Previdno prečkamo pločnik, si utiramo pot čez cesto Carlton, zamašeno z vozili in z navdušeno publiko. Celo policist na velikem konju kaže prijazen obraz.

Zdaj smo pod železnim baldahinom pri glavnem vhodu. Na treh straneh je osvetljen napis: TONIGHT: DALLAS STARS, 8.05 PM.

»To so bivši »Minnesota North Stars! se oglasi Tomaž. »V Teksasu žanejo večji uspeh!«

»Veš, da je ta naš stadion že nad šestdeset let star?« me vpraša Teddy. »Dogradili so ga sredi najhujše kri-

Mogoče bi vas zanimalo vedeti, da...

- da je na škofovski sinodi v Rimu neki jezuitski škof iz Konga predlagal, naj bi tudi ženske lahko postale kardinali...
- da je novembra začel z oddajami v Šentvidu pri Ljubljani Radio Ognjišče...
- da bodo agenti ameriške obveščevalne službe CIA, ki so po veri katoličani, imeli svojega kaplana...
- da je bilo lansko leto v Sloveniji 70 mednarodnih simpozijev, letos pa že 150...
- da je pri neki anketi, ki je spraševala, kaj spraševanec predvsem pričakuje od politika, 57% Italijanov odgovorilo, da od politika pričakujejo predvsem poštenost...
- da je predstojnik salezijanskega reda Egidio Viganò predlagal uvedbo beatifikacijskega postopka za mater sv. Janeza Boska...
- da je v prvem tednu po izidu pisatelj Umberto Eco prodal 52.000 izvodov svojega romana »Otok prejšnjega dne«, papež Janez Pavel II. pa 250.000 izvodov svojega dela »Prestopiti prag upanja«...
- da so l. 1972 redovnice v Belorusiji, ki so bile brez kakršnegakoli katehetskega gradiva, lastnoročno prepisale 15.000 katekizmov...
- da je v Italiji prvič po l. 1993 več ljudi umrlo, kot jih je bilo rojenih...
- da bo v maju leta 1995 prišla v Slovenijo redovnica-klarisa s. Briega Mc Kenna, ki ima dar ozdravljanja...
- da v Sloveniji vse vrste raznih privilegijev, s katerimi so obdarovani odličniki prejšnjega režima, sestavljajo kar blizu 21 odstotkov odhodkov pokojninske blagajne...
- da je bila prva izdaja knjige *Palme mučeništva*, ki jo je izdala celjska Mohorjeva družba o slovenskih duhovnikih, ki so bili pomorjeni med zadnjo svetovno vojno, zelo hitro razprodana...
- da bivši sovjetski imperij tone v alkoholizmu, saj porabi 2.400 milijonov alkohola letno, in da je od intoksikacije z alkoholom umrlo 13.000 ljudi, več kot je bilo padlih v Afganistanu...

ze že leta 1931. Fasada je stilno Art Decco, kaj ni tako, dad?»

»Res je! Zaščiten je, ne smejo ga prezidati ali podreti! Je pa za današnji Toronto premajhen, tistih nekaj nad 16.000 sedežev ni več dovolj.«

Vsi vhodi se zde zamašeni. Prav po polževo se premikamo po hodniku do kontrole, kjer oddamo polvstopnice. Potem počasi mimo v stene vzdanih stojnic, prodajalnic spominkov in uniform klubov, ki igrajo v nacionalni ligi, do zbiralne avle in hodnikov, kjer so stare, tudi že orumenele fotografije igralcev izza let, ko so bili Maple Leafs večkratni zmagovalci pokala Stanley!

Stanley Cup, our Holy Grail!⁽⁴⁾

Ob fotografijah se vrsta ustavi, čeprav smo jih že neštetokrat videli, toda to so naši heroji, del naše kulture in zgodovine.

Syl Apps, Busher Jackson, the kid line, George Armstrong, Red Kelly, Ted Kennedy, Turk Broda, Frank Mahovlich, Pete Stankowski, Terry Sawchuk, Daryl Sittler, Charlie Conacher!

»Ti resnično ljubiš ta stadion!« me objame okoli ramen Teddy.

»Res, že od onih prvih let tu v Torontu, ko sem bil mnogokrat sam, pa našel tolažbo in optimizem prav tu, zaradi hokeja!«

In tu smo zdaj tri kanadske generacije slovenskega porekla, zaljubljeni v igro, ki nas povezuje z milijoni prebivalcev te neskončne dežele.

Hokej je kanadska igra, je zapisal v svojih spominih slavni vratar Ken Dryden:

»Hockey iz Canad's game. It may also be Canada's national theatre. On its frozen stage, each night the stuff of life is played out: ambition, hope, pride and fear, love and friendship, the fight for honour for city, team, each other, themselves. Like the bearpits in Shakespeare's time, we attend hockey games as our popular theatre. It is a place where the monumental themes of Canadian life are played out — English and French, East and West, Canada and the U.S., Canada and the world, the timeless tensions of commerce and culture, our struggle to survive and civilize winter.«

Že, že, Kanadčani prisluhnemo, ko pride čas zimske olimpijade ali svetovnega prvenstva. Lepo se nam zdi, ponosni smo, če nam pade zlata ali srebrna medalja, Evropejci pa ne vedo, da je to čas izločitvenih tekem za najpomembnejšo hokejsko trofejo na svetu: THE STANLEY CUP! Zato se udeleže olimpijskega in svetovnega prvenstva le tisti igralci, katerih klubi niso napredovali v play-offs.

Svoj čas je bilo šest klubov, potem dvanajst. Zdaj se 26 klubov, osem kanadskih in 18 ameriških, bori za čast, biti v finalu.

84 iger v eni sami sezoni odigra vsak klub, prepotuje na tisoče milj, preden se začne odločilni boj za pokal!

Za igranje kanadskega hokeja je potreben pogum, znanje, moč pa še vztrajnost in zagrizenost!

Stopimo na pomične stopnice v prvo, potem v drugo nadstropje. Uniformirano dekle nas usmeri na prvi balkon, kjer najdemo svoje sedeže.

Visoko nad ledom smo, Michael se z obema rokama oklene očeta. Končno le pogleda ob ograji daleč navzdol, kos čokolade ga končno umiri.

»Ej, ej, kaj pa je to«, se ozira proti stropu, s katerega na tankih žicah visi enajst praporov.

Prapori so beli s temno modrimi insignijami kluba: Maple Leafs, Stanley Cup Champions. Zadnja letnica je 1967.

»We're going to win again!« pravi Michael, odgrizne debel kos čokolade in nas vsakega posebej pogleda v potrdilo.

»Seveda bomo!«

»Letos?«

»Mogoče še letos!«

»You'll see, this year!«

Right daddy? Right, uncle Ted? Right, Grandpa?«

Vsi mu prikimamo.

Michael igra hokej v posebni otroški ligi.

Tomaž pa s prijatelji dvakrat, tudi po trikrat tedensko v eni nešteti torontskih aren.

Areno so zatemnili.

Po ledu se spreletavajo krogi in razpotegnjene elipse žarometov. Kot nočni metulji. Z nemirnimi krili tipajo po stenah, božajo obraze gledalcev hipno in bežno, da se zazde kot oblička iz strganega filma, kot prikaz iz nemirnih sanj sredi potne noči.

Zdaj si vsi krogi podajo roke, kot veseli otroci po šoli. Strnejo se, se ožijo, dokler se ne zgostijo v eno samo žarečo piko prav sredi ledu.

V stadion prikoraka oddelek kanadsko škotskega regimenta 48 th Highlanders v polni uniformi, s ceremonialnimi prapori, z ogromnimi kučmami na glavah, s prazničnimi tartani preko ramen, s piščalmi, z bobni in dudami.

Melodija izpeva ponos, korak Škotov zanos in železno disciplino, ki je svojčas strnila potomce nasprotujočih se klanov v narodno enoto, da je za vselej odbila albionsko napadalnost in zaničevanje.

Aplavz je oglušljiv. Ko odkorakajo, zapoje solistka najprej ameriško, potem našo narodno himno. Poje brez spremljave s pomočjo mikrofona. Tudi ona je deležna aplavza.

Predstavijo igralce, sodnike in tekma se prične.

Dallas Stars napadejo prvi.

»Here they come, the bad guys!« kriči Michael.

Dallas zabije prvi gol, Michaela držimo s šestimi rokami, da se ne prevrne čez ograjo. Ob odmoru je rezultat 1:1 in Michael se umiri, predvsem zaradi krompirčka in vroče klobase.

Ko se vračamo na sedeže, mi šepne:

Jože Cukale

Kdo zdaj bo tebe ljubil

*Kje naj spočije se, kam položi
naj trudno glavo moja žalost,
ta neprijazna znanka, ki nemirno
kot dalja zmerom je na poti
in hladna, kakor veter, ki v oktobru
mi polje moti, kadar mrzlo brije
do praznih hiš, med zapuščene hleve.*

*Le v sanjah sežejo mi v roke žene
zavite v črni plet in temne rute,
upognjene, kot bi iskale
sledov sinov, hčera, ki za poročni dan
jih vrgla smrt je čez prepadovalne skale*

*za zadnji z bogom. Nihče več,
le dež je odpoljubil njih žejna usta
in njih zadnji spev,*

Oj polje, kdo bo tebe ljubil?

»Grandpa, tisti dve punci, prav za tvojim sedežem, nista nič ploskali, ko smo zabili gol. Za igro jima ni, več časa le govorita.«

»Morda se imata kaj važnega za pomeniti.«

»Med hokejsko igro?? Boys would never do that!«

Po drugem odmoru je rezultat 2:1.

»We're winning, grandpa! We're the good guys!«

Michael se ves časa ozira in opazuje dekleti.

Tekma se zaostri, 3:1 je, potem 5:3! Konča se z zmago.

»6:3 for the good guys!« ploska in skače po sedežih Michael.

Pri oblačenju se ozrem.

Tistih deklet ni več.

Pozno je, vendar se odločimo za kavo in apple pie⁽⁵⁾. Restavracija Frans, tristo korakov od stadiona na cesti College, slovi po vsem downtownu po tej sladi.

»Apple pie s sladoledom in čokoladnim oblivom, za vse štiri,« naroči Tomaž.

»Naj vam pie pogrejem?« je prijazna natakara. »Seveda, seveda.«

Michael si mane oči. Že ob devetih bi moral biti v postelji.

»Meni pa coca-cola, kave jaz ne pijem.«

»Že dobro,« se smeje natakara.

»Pa veliko sladoleda zame, prosim!« naroči vnuček.

Apple pie je odličen, gorak, skoraj vroč, kiselkast okus jabolka je po mojem okusu. Obliv prijetno diši po cimetu in žbicah, sladolep po vaniliji.

Michael je hitro, glasno cmoka, se oblizuje. Kar naenkrat pa s polnimi usti vpraša:

»Daddy, — What's, — what's an abortion?«

Spogledamo se, Tomažu padejo vilice iz rok.

»Michael, — kaj pa je to? Kje si to slišal?«

»Tam v areni nocoj! Med hokejem, med tekmo, prav tam!« pravi Michael.

Potem se obrne k meni v pomoč.

»Grandpa, saj se spomniš tistih dveh punc, prav za nami sta sedeli!?«

»Že vem, — ves čas sta med tekmo govorili, tudi jokali sta, posebno še ona v rdeči obleki, spomnim se, res!«

»Kako to, da sta jokali, ko smo pa zmagali?« se čudi Michael in pogoltne kepo sladolepa.

»Fantje nikoli ne jokajo, kaj, grandpa?«

»Michael, eat your pie!« je jezen Tomaž.

Michael odloži žličko, odrine krožnik.

»Grandpa, ti mi povej, prosim. Zakaj sta tisti dekleti jokali, čemu sta to rekli?«

»Dragi moj Michael, ko boš večji, ti bom povedal, zdaj pa pridno končaj svoj sladolep! O.K.?«

»O.K., Grandpa! O.K.!«

Mane si rdeče oči, zeha, glava mu leze na krožnik.

»Je bil dober tvoj pie?« ga podreza natakara.

»Hmnn, pa še kako! Tako lepo sladek in dober, kot, kot,« — glava mu kinka, oči težke, »tako sladak kot življenje, kot — hokej!« prida z nasmeškom, skozi rdeče priprte oči.

Pláčamo.

Michael zdaj spi.

Tomaž si ga zadega na ramo.

Poslovimo se.

»What a nice boy! Good night, Michael!« se nasmehe natakara in ga poboža po laseh.

Pospravi krožnike, skodelice, pribor.

»Kaj vse otroci te dni slišijo, kaj vse poberejo!« reče pod sapo. Ozre se, da ne bi kdo mislil, da govori sama s seboj.

Potem z vlažno krpo večje obriše stole in mizo.

Decembra 1993

Opombe:

- (1) Golds, reds, blues, greys so barve sedežev v areni. Najdražje vstopnice so 'golds', ker so najbližje ledu.
- (2) Scalpers: slang, izvira iz besede scalp: koža z lasmi na vrhu glave, tudi indijanska bojna trofeja.
- (3) Cops: slang, policist.
- (4) Holy Grail: po srednjeveški legendi skleda, katero je Jezus uporabil pri zadnji večerji in jo v Anglijo prinesel Jozef in Arimateje. Tam so jo zaman poskušali najti različni vitezi skozi stoletja.
- (5) Apple pie: neke vrste pita, vendar s skorjo. Tipično ameriška jed.

Srce

Tine Lapajne

Na moj 64. rojstni dan ga hočem pohvaliti. Neprestano zame črpa, potiska in mi pošilja kapljice krvi v konice ročnih in nožnih prstov, hvala Bogu tudi v možgane.

Zato sem!

Brez njega ne bi bilo mene ne teh vrstic.

Moje srce, — kako sem ti hvaležen. Nimam te samo za garačo, ampak za najboljšega prijatelja.

Zato Te čuvam in Te nosim na varnem mestu.

Vem, dovajam Ti kolikor mogoče svež zrak. Bil si že z mano na Triglavu, Stolu, zadnja leta pa bolj na Lisci. Skrbim, da sva oba dobre volje. Na Dan žena v Loki si se z mano vrtel, kot prej nikoli. In takrat, kot danes in vselej — se imava rada!

Tako naj med nama ostane!

Priznam, mnogokrat ne mislim nate, a ti name vselej.

Skušam se Ti oddolžiti s tem, da dobiš pravo, zdravo prehrano. In da te ni preveč, ker bi te tako neupravičeno kaznoval.

Nikoli se še nisva videla, a ravno zato se še bolj spoštujeva.

Veš, jaz nisem kot TV reporter, ki nekaj toliko časa kaže, da tisto izgubi čar. Ni lepše nekaj, česar ne vidimo, temveč le občutimo?

Tvoje ime SRCE mi tako ugaja!

Potem pa izpeljanke:

»Srček pridi!«, se je glasil poziv moji ljubljeni.

Prišla je in dvoje src se je združilo v eno. Mnogokrat. Od veselja si delal, kot da bi poskakoval iz enega telesa v drugega.

Rad bi, da bi bil »Srček pridi!« — moj zadnji stavek.

Kot največjemu prijatelju ti zaupam zapleteno novodobno zgodbo o srcu.

»Ob izlivu Save v Donavo«, so zapisali, »je Kosovo srce Srbije«.

Kakor besedam ne verjamem, od tam več, tudi ne verjamem omenjenemu stavku.

Srce je v nas, da ga ščitimo in živimo z njim v slogi.

Srce pa ne more biti zuanj telesa. To bi bilo nenaravno. Naj nam povedo, kako so to mislili. In to oni, ki so ustavili toliko mladih src!

Ne more biti vse res, kar nam povedo.

Predrzmem si trditi, da gre tu za primitivno laž, za kar se naj nam javno opravičijo.

Ali naj to pomeni, da ob znanem sotočju sploh nima jo srca?

Ne verjamem, da bodo znali moje dvome pregnati!

Vem, da si ob poslušanju te zgodbe močnejše delal. Izpovem ti celo, da so se moji možgani tej trditvi uprli in mi velevali ta zapis.

Danes, na ta lepi dan, Ti hočem narediti nekaj lepega. Povabim te v naravo, na sprehod. Ure in ure te bom skrbno nosil in naužil se boš svežega zraka, kolikor boš želel.

Kot mnogokrat si bova drug drugemu še bližje. Za vse, kar si že do danes storil zame, hvala ti in obljubljam, da se boš še vnaprej pri meni najboljše počutil.

A ostaniva pri tem, da je tisti stavek o Sotočju lahko samo iz možganov, ki so s svojim srcem skregani.

Aleksander Furlan

Pozime zvečjer

»Čješ, de povem ano pravco, ano pravco zares?
Znam stare jen še kšno nuavo umes.«
Je rjeko nš nono pozime zvečjer,
ta cejt se na uagnje je pjeko krmpjer.

»Je še zguda, nobeden ni še zaspan,
samo počake, da se malo ukšljàn.
Še zmjeren me trže tu buažje koleno,
bm djeno na uagen še ano poleno.«

Lepù je göuaro nš nono, po celo uro jen še več,
kej radio jen televižjon, tu je usè ukjep neč.
Usè kr je rjeko, smo znale na pamet,
glas pej, je jemo ku žamet.

Zmjeren tisto je pravo nš uae:
kaku so uožile s kuanjem ponuače,
kaku se je matro po svete jen domà,
uod delč je prpelo puhne uze senà.

Prijatelj Aleksander Furlan nam je za božično številko poslal pesem v narečju, ki obuja spomin na nekdanje življenje v tržaški okolici. Za vzdušje je poskrbel še fotograf Mario Magajna z dvema posnetkoma Kraške hiše v Repnu.

Anmo so u semnje ukrale takvin,
[kuanja ale kravo;
an druge je u jegre hišo zapravo.
An dan so u Jepave mrjasca ustrlile,
ga spekle, pojele jen z vinem zalile;
zvečjer so ga štrige nesle u rebido,
u teme pred sabo, še nusa ni vido.

Use suörte se na ceste zgodi,
srečeš poštene jen barabe puhne uši.
Anbt so rauberje anmo soude pobrale,
ga stukle jen pestile ležet u kanale.
Prou tega ta stare se stršno je bal,
uöd tbt je nuč pr Maričke prespal.

Mate pr mize je skuara že spala,
utrebela je fežo jen jezno je ustala.
»Kej bo za tu petrolka u hiše gorela,
nobeden ne šiva, ne bere,
[zakej be svetela?

Kej bš tm zat kimo jen zdeho,
upihnemo luč jen sprauemo se u leho!«

Taku so večjere pozime pasale,
jen smo ble srječne, ma nismo znale.
Zdej, kdr se ubrnem nazaj,
s'me zdi ku an zgeblene raj.

Slovenci za danes

Zdomstvo - Emigracija

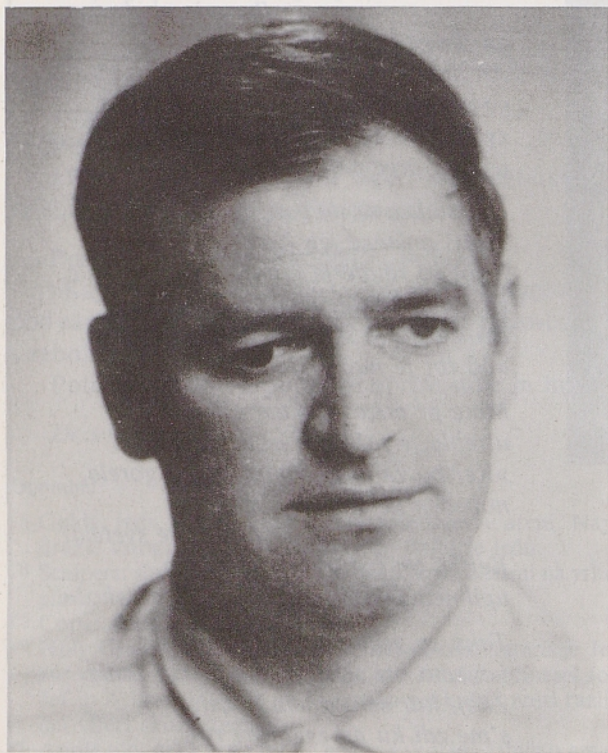
Danilo Lisjak, Ruanda, Afrika

Spet smo v Afriki. Prilika je namreč nanesa, da je v našo hišo stopil razmeroma mladosten gospod (nekaj čez štirideset) z rokopisom v roki, da bi ga prebrali (knjiga izide za božične praznike): **Ruanda, — črna vest človeštva**. Kako naj ne bi jaz izkoristila prilike in ga zaprosila za nekaj ur pogovora »v živo«? Dobila sva se pri salezijancih na Rakovniku in v podstrešni sobici in hladu župnišča poskušala skupaj izbrskati iz njegovih doživetij in izkustev nekaj nadrobnosti, ki nam bodo približale to daljno in neznano deželo, znano danes po vsem svetu predvsem po tem, da je bratomorna tragedija med dvema plemenoma terjala toliko pobitih in mrtvih, kot ima Slovenija prebivalcev!

G. Danilo je pater salezijanec in kot tak zna poprijeti za vsako delo. V Afriki je predavatelj, ekonomist, živinorejec, zidar, po potrebi celo zdravnik — operater, gradbenik, mizar, klepar, bolničar, vzgojitelj ipd. Zgradil je vrsto stavb, jih s pomočjo domačinov opremil, vodil razvejano dejavnost z mladimi, v zadnji vojni pa je bil še tolažnik, grobar, skrivalec beguncev, večkrat obsojen na smrt. Med pokoli, ko so zbežali vsi belci, celo škofje, je ostal z domačini in bil proglašen za mrtvega. In tudi sedaj ima trden namen, da se v kratkem vrne nazaj »k svojim«!

Sicer pa je g. Lisjak živahen Vipavec zgovorne besede, kakršni so tudi njegovi domači, saj me je npr. pripeljal domov na večer po intervjuju — v Trst — z mercedesom, ki mu ga je ponudila njegova sestra. (Koliko sester bi storilo kaj takega?) Upam, da Vam bo, dragi bralci, ta pogovor približal ruandske razmere. Predvsem pa naj Vam bo v spodbuden zgled lik tega inteligentnega, vsestranskega in gorečega moža, ki bi, kakor nekda v biblijskih časih, »dal življenje za svoje ovčice,« ne da bi trenil z očesom. Mislim, da bo to najlepše voščilo sestavljalca letošnjih **Slovencev za danes** bralcem za letošnji Božič.

Zora Tavčar

p. Danilo Lisjak.

Redka priložnost je, da »uloviš« človeka, ki je več let živel v Ruandi med Hutuji in Tutsiji, živel zanje, doživel izbruh medsebojnega sovraštva med plemenoma in prestal z njimi tudi vsa grozodejstva, z množičnimi pokoli vred — in pri tem sam večkrat tvegati življenje. Kako si ne bi zagotovila takšnega neposrednega pričevalca za svoje intervjuje, posebno ker poznate deželo in njeno zgodovino kot svoj žep. Naj se najprej, g. Lisjak, ustaviva pri sami deželi: povejte mi kaj o njeni velikosti in poseljenosti glede na Slovenijo, o njeni legi, njenih zanimivostih!

Ruanda (pravzaprav Rwanda) je za četrtno manjša od Slovenije, ima pa kar osem milijonov prebivalcev. Je čudovito lepa, gričevnata in zelena dežela, ki leži 2° do 4° pod ekvatorjem. Imenovali so jo »deželo tisočerih gričev«. Ti so visoki do 70 metrov, dolgi, ploščati, porasli z evkaliptovci in bananovci. V deževni dobi je to eno samo valovito zelenje. V nacionalnem parku pa je savana. Obsega pa tudi pragozd, ki je težko prehoden ali sploh neprehoden, razen za Pigmejce. V pragozdu so le opice, kače, ptiči, ostale tipične afriške zveri pa živijo v savani.

Ruanda je bila ena najvarnejših držav glede turizma. Rekli so ji zaradi lepote in varnosti »afriška Švica«. Posebno nacionalni park lepo oskrbujejo, tako država kot ustanove. Posebna atrakcija Ruande so velike gorile, o njih pripoveduje celo film. Tudi infrastruktura je bilo že veliko, cestno omrežje med 10 pro-

Novomašnik med očetom in mamo.

vincami je bilo odlično. Letališče je eno najlepših v Afriki. Letalske zveze z Evropo so bile skoraj vsak dan: z Moskvo dvakrat mesečno, z Belgijo trikrat tedensko, s Francijo dvakrat, s Kenijo, Etiopijo in Kamerunom skoraj dnevno. Vozile so velike tuje družbe. Za notranje polete so imeli 4 letališča in mala letala.

Tromeja med Zairom, Burundijem in Ruando leži na vulkanu (teh je sedem). Na severu dežele, proti Ugandi, je dežela gričevnata in obsega tudi del narodnega parka. Zahodno leži Zaire. Tam je čudovito jezero Kivu ter vulkani. Na vzhodu proti Tanzaniji teče reka Akagera, ki se izliva v Viktorijino jezero. Proti jugu, kjer leži Burundi, teče reka Kanyaru in tam je vrsta čudovitih jezer. Sploh je jezer veliko, najlepše pa je mejno Kivu, sto kilometrov dolgo, na višini 1460 metrov. (V njem pa je malo rib, ker je pod jezerom pravi bazen metana; tega uporabljajo pri izdelovanju piva v pivovarni ob jezeru). Ob jezeru je veliko turizma, ob njem pa imajo tudi benediktinke svojo redovno hišo in dom duhovnih vaj, drugače pa so tam hoteli. Na severu jezera je slovita Goma.

Ruanda ima zaradi visoke nadmorske višine — od 1500 do 2400 metrov — blago tropsko podnebje. To podnebje je prijetno in ugodno in zato je dežela gosto naseljena. Pravzaprav je bila najgostejše naseljena država v Afriki, saj ima 300 prebivalcev na km². Na to površino pa moramo odšteti narodni park in dva ostanka pragozdov. Na obmestnih področjih je zato več kot 1000 prebivalcev na km², kjer biva jaz, pa celo 3000.

Zdaj preidiva na bližnjo zgodovino Ruande vse do osamosvojitve izpod kolonializma. Njega bogastva, njeno poljedelstvo in industrija, vse to je najbrž precej drugačno kot v Evropi. Je dežela revna?

Ruanda je bila prva desetletja 20. stoletja nemška kolonija. Spadala je v Nemško vzhodno Afriko, čeprav leži v centralni Afriki. Ruanda in sosedni Burundi sta bili deželi — dvojčici. (L. 1961 sta dobili ne-

odvisnost in postali dve državi). Po prvi svetovni vojni ju dobe Belgijci z Zairom. Ob Belgijskem Kongu sta namreč postali protektorata in sta imeli celo več samostojnosti kot sam Belgijski Kongo.

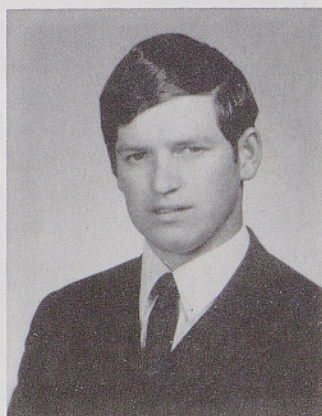
Po osamosvojitvi, ko sta postali Ruanda in Burundi samostojni, je mesto *Butare* (prej Astrida po belgijski kraljici), ki je bilo prej predvideno za obe deželi kot univerzitetno mesto, ostalo Ruandi. Za Burundi pa so postavili novo univerzitetno središče Bujumburi. (Ruandska univerza je bil nekdaj jezuitski kolegij, potem nacionaliziran. Jezuiti pa so zgradili novo univerzo na istem griču, zelo veliko in impozantno, vidno z letališča od jezera: enkratno!)

Nemški kolonialni slog je zelo vplival na resnost Ruande, na odgovoren pristop do šole in vzgoje. Ta dobra osnova je v primeri s sosednjimi državami opazna. Celotna šola (die Schule) se v ruandščini glasi *ishure*, ki se izgovarja *šule*. Prej niso imeli nič, Nemci pa so jim dali šole in smisel za red, resnost, poštenost. Nadaljevali pa so v istem duhu Belgijci.

Ruanda je brez rudnih bogastev. Je poljedelska država. Do l. 1990 se je gospodarstvo zelo hitro razvijalo v primeri z državami v sosedstvu. Tudi zaradi

poštenosti. Projekti so bili v redu uresničeni, ni bilo toliko kraje kot na primer v Zairu, kontrola tujih investitorjev je bila lažja in so zato radi vlagali. Predvsem je to dežela čudovitega čaja in pa kave, vendar je tej konkurenčna burundijska kava. Oboje izvažajo.

Imeli so predelovalno živilsko industrijo za domačo potrošnjo (sokovi, marmelade, pivo), tovarne papirja, mila,

Danilo Lisjak kot bogoslovec.

šolskih potrebščin za dva milijona šolarjev, konfekcijo, usnjarstvo itd. Domači trg je bil zelo razgiban. — Na severu, kjer je rodovitna vulkanska prst in večna vegetacija, je raj za krompir, zelje in fižol; povrtnine, od cvetače do pora, rastejo vse leto. Od sadja imajo banane, avokado, jagode, papaje, marakuje, japonske slive in maniok. (Korenine in listje manioke stolčejo in skuhamo v špinačo; korenine pa tudi suše na soncu in dobe v možnarjih moko, to poparijo v siv močnik; kose močnika namakajo v omako iz paradiznika in to jedo z rokami).

Glavna hrana je fižol, pa tudi kuhane banane, katerih poznajo 30 vrst. Mi v Evropi jemo »prašičje« banane, oni pa jejo male, sladke banane, in te pečejo na olju; posebna poslastica so z limonovo omako. Posebno v časteh imajo palmovo olje, ki ni rafinirano in je trdo in se stopi na ognju. Evropejcem ni prijetno, oni pa ga celo uvažajo.

Od rud je imela Ruanda stanijol, ki se koplje na dnevnem kopu v grudah in prodaja po kilogramih. Lep dohodek je dajal turizem ob izredno lepih jezerih in v narodnem parku. Ob enem od teh jezer imamo tudi duhovni center, pokazala ga je francoska vidkinja na zemljevidu in točno tam so ga zgradili. Baje je ostal tudi sredi vojne cel.

Ko smo brali o izbruhu strahotnega sovraštva med Hutuji in Tutsiji, nas je to čudilo. Iz časopisja smo si le težko ustvarili sliko o ozadju ruandske bratomorne vojne. Vi gotovo bolje poznate afriško mentaliteto, pa tudi zgodovino teh ljudstev skozi stoletja. Kje je treba iskati vzroke za morijo, ki je stala to deželo ne na stotisoče, ampak dva milijona mrtvih!

Zgodovinska realnost je pripeljala do konflikta, do genocida in vojne. Ta vojna je bila deželi vsiljena! Naj povem natančneje.

Prvotni prebivalci Ruande so Bantujci, kot so v vsej centralni Afriki. Iz Ponilja (v Ruandi in Burundiju izvirata oba Nila) pa so približno pred 400 leti prišli s svojimi čredami pastirji Tutsiji, ki za razliko od domačih poljedelcev Hutujev niso Bantujci. Tutsiji so

po rasti višji in se po fiziognomiji razlikujejo od Hutujev, ki so poljedelske telesne konstrukcije, nižji, čokati. Tutsiji so zelo visoki (okrog dva metra), bolj urezani za boj in pašo. Prišli so v Ruando zaradi hrane: zgubljali so prostor za pašo in se selili vedno više. Kot nomadi so bili pretkani, vajeni vojaških veščin in so tako Hutujem kmalu vsilili monarhijo in jih držali na povodcu. Morali so jim plačevati davke, dajati pridelke, obdelovati zemljo in opravljati težaška dela kot kakšni tlačani, in to stoletja, vse do l. 1959. Takrat je umrl zadnji kralj in je s pomočjo Cerkve, belgijskega guvernerja in vojaškega poveljnika kolonialne oblasti končno prišlo do zamenjave ter je *večinsko pleme Hutujev prevzelo vodstvo dežele*. Kasneje so bile še volitve pod nadzorstvom Združenih narodov in prvi predsednik Hutujev je postal *Gregor Kayibanda* (letališče se še danes imenuje po njem).

Tako je torej vse kazalo, da bo spor mogoče rešiti po mirni poti in se izogniti vojni in žrtvam. Kaj je sprožilo tisti strašni plaz?

Tedaj je prišlo do maščevanja hutujske večine nad bivšimi oblastniki Tutsiji (katerih je bilo vedno le okrog 15%), ki so vladali kruto in diktatorsko, zasedli vsa odgovorna mesta in pokroviteljsko izvajali svojo oblast. Pred tem maščevanjem je zbežalo v sosednje dežele, v Ugando, Zaire, Burundi in Tanzanijo, do 600.000 Tutsijev. Zgubili so vse in si rešili le golo življenje.

Potem ko je hutujska večina prevzela oblast, so se Tutsiji večkrat skušali na miren način vrniti, a večinci so to zavlačevali ali celo ignorirali njihove prošnje za vrnitev. Požigali so Tutsijem hiše in si prisvojili njih lastnino.

Predsedniku Kayibandi je sledil z vojaškim udarom njegov minister za obrambo Juvenal Habyarimana. (Bil je kristjan; ustanovil je edino stranko, »emerendi«, MNRD — Mouvement Rwandais National pour le Developpement. Besedo Rwandais so pozneje zamenjali za Revolutionnaire). Nato je dvajset let potekal zelo hiter ekonomski vzpon. Kmalu pa

Lisjakovi iz Saksida ob Danilovi novi maši.

je oblastnike izpridila korupcija, predvsem stranko MNRD. Negativno vlogo je odigralo predvsem predsednikovo ožje sorodstvo (temu pravijo »mala hiša«). Baje so med Zalivsko vojno vzpostavili most iz Južne Afrike za dovažanje orožja za Irak in imeli pri tem velike dobičke. Vojaško predsednikovo gardo in vojsko je iz ozadja vodila predsednikova žena preko svojih otrok, ki jih je imela devet. Predsednik ni mogel nič in se je celo hotel ločiti od žene, a so ga duhovniki prepričali, da se ni ločil.

Ko so se stvari glede vrnitve Tutsijev zavlačevale, so se ti l. 1962 začeli organizirati — z vso diasporo vred, ki je pristopila z veliko solidarnostjo, z vsem bogastvom po svetu vred. Oborožili so se v Ugandi ter ustanovili politično gibanje *Front patriotique rwandais* — FPR (Ruandska domoljubna fronta). Njihove prošnje za mirno vrnitev v domovino so še dve desetletji naletavale na gluha ušesa oblastnikov v glavnem mestu Kigalyju, zato so l. 1990, takoj po papeževem obisku v septembru, že oktobra začeli z oboroženim napadom na Ruando z ugandske strani. Varen hrbet jim je nudila Uganda s predsednikom, ki je tudi Tutsi in čigar rod izhaja iz Ruande. Zavzeli so del ruandskega ozemlja na severu. Domača armada 5000 mož sploh ni bila kos dobro izurjenim diverzantskim skupinam, bili so pomehkuženi, bolj nagnjeni k ukvarjanju s trgovino kot z vojsko.

Napredovanje pa je bilo počasno zaradi pomoči francoske vojske ruandski in tako niso mogli zasesti glavnega mesta, saj so intervenirali Francozi. Napadi so se ponavljali tri leta, zato je masa beguncev, ki so se umikali vojski s severa proti jugu, dosegla kdaj tudi milijon. Posebno okrog glavnega mesta je bilo veliko taborišč beguncev Hutujev s področij, kjer je prihajalo do spopadov.

Medtem se je v Ruandi politični vrh omehčal za demokratični in večstrankarski sistem. Prišlo je do nove vlade iz štirih strank. Vlada je imela nalogo, da takoj začne pogovore s Patriotsko fronto Tutsijev. S pogovori so začeli v Tanzaniji in l. 1993 v avgustu podpisali sporazum, ki je predvideval vrnitev vseh beguncev, enakopravno razdelitev vlog v vladi in vojski ter žandarmeriji, v treh mesecih pa naj bi se formirala razširjena vlada in v dveh letih pripravila svobodne volitve.

Kako da sporazum ni bi uresničen? In koliko obljubljenega je izpeljala nova vlada? In kaj je kljub temu sprožilo pokole? In kdo jih je izvajal?

Do te vlade ni nikoli prišlo zaradi spora glede sedežev v novem parlamentu in zaradi notranje razdeljenosti v strankah samih. Bivša edina stranka MRND (emerende) se nikakor ni strinjala z novo politično linijo, še manj pa se je strinjala z novo politično realnostjo predsednikova garda, del vojske ter del skrajno nacionalno nastrojenih strank. Čutilo se je, da se nekaj pripravlja. Medtem je že del vojske FPR (Tutsijev) prišel v Kigaly, da bi zaščitil svoje ministre, ki so bili predvideni za sodelovanje v novi vladi. Tudi modre čelade Združenih narodov, predvsem Belgijci, so bile prisotne ter odigrale miroljubno ter nadzorovalno vlogo pri oblikovanju nove prehodne vlade. Tudi svetovna diplomacija je skušala posredovati na

Ruandska kava je ena najboljših na svetu (arabica).

vse načine in je organizirala zadnji sestanek v Tanzaniji, kjer naj bi prišlo do končnega sporazuma glede formiranja nove vlade. Predsednik Habyarimana se je z letalom vračal skupaj s predsednikom Burundija s tega sestanka, a letalo je bilo sestreljeno pred Kigalyem, ob pristajanju. Oba sta bila mrtva — in ta dogodek je dokončno zanetil vojno in pokole. Predsednikova garda z delom vojske je pobila vse Tutsije v glavnem mestu, nato pa po vsej deželi.

Vojaškim sestavom so pomagale že prej izurjene paravojaške enote milice (z orožjem in mačetami), te pa je že prej formirala stranka emerende na skrivaj; to so bili brezdelneži, ki so jih izurili za pokole. Insценirali so tudi pokole opozicijskih voditeljev in simpatizerjev FPR. To klanje je doseglo število okrog 800.000. Pravi masaker!

Kako ste Vi »padli« v tisti pekel? Kako ste ravnali, razpeti med pripadnike obeh sovražnih plemen? Baje ste hoteli ostati v misijonu in reševati, kar se je reševati dalo, in so vas morali od tam odpeljati tako rekoč na silo.

Po veliki noči sva z gospodom Mlinaričem, misijonarjem v Burundiju, odšla v Kigaly na srebrnomašniško slavlje belgijskega sobrata. Naslednji dan sva odšla v misijon Gustija Horvata v smeri Tanzanije, kjer smo skupaj preživeli naš Emavs in šli na sprehod v narodni park. Hotela sva se vrniti v sredo po-

Ob jezeru Kivu (levo) in pogled na neprehodni pragozd (desno).

poldne, pa se nisva; še isti večer je bilo sestreljeno letalo s predsednikoma. Tako naju je ta nesreča zajela v Kigalyju, v naši glavni hiši. Izhod ni bil več mogoč, ceste zaprte, zato sva bila prisiljena ostati v glavnem mestu. V našo ustanovo so se zatekli vsi profesorji naše šole in tudi ljudje, ki so ušli pokolu (šestdeset profesorjev z družinami in približno toliko Tutsijev). Z njimi smo vztrajali med topovskimi napadi in streljanjem. Žal pa je prišlo tudi v naši ustanovi do pokolov: v kapeli so pobili vse Tutsije in tudi petnajst profesorjev. Naša varnost je bila ogrožena, ker smo v skrivnih kotih skrivali ogrožene Tutsije, za katere pa so vedeli delavci naše ustanove, Hutuji. Prišlo je do izdaje, bili smo kompromitirani in klobčič se je vedno bolj zapletal. Hotel sem vztrajati v misijonu do zadnjega, a so me na silo — med zadnjimi belci, rešili (po tretjem poskusu) pripadniki belgijske diverzantske enote. V vojaškem oklopniku so nas na silo odpeljali po dveurni vožnji na letališče, čeprav sem sam želel vztrajati s svojimi ljudmi do konca. Evakuirali so nas v Nairobi v Keniji in nato v Bruselj, od tam pa sem se preko Brnika vrnil v domovino.

A z Jožetom Mlinaričem sva se čez slab mesec z novimi dokumenti vrnila v Burundi, od tam pa sem sam nadaljeval pot v svoj misijon v Ruandi, na jug dežele, v Butare.

Komaj ste mogli, ste torej iz Slovenije ponovno odšli v bližino Ruande, v Burundi, in od tam organizirali pomoč za begunce v Ruandi, kamor ste tudi osebno prevažali tovornjake s pomočjo. Rešili ste baje tudi dva tisoč otrok-sirot in organizirali begunska taborišča! Bili ste že celo proglašeni za mrtvega! Bi nam opisali nekaj najhujših doživetij iz tistega časa, ko so pobijali tudi v vašem misijonu?

Iz glavnega mesta Burundija smo organizirali Karitas na jug Ruande v tri škofije. Pošiljke smo odpravljali s kamioni; v taborišča smo dostavljali hrano za begunce, ki so bežali pred fronto. Nihče se ni upal v Ruando, razen 4 do 5 misijonarjev. Humanitarne organizacije so lahko prišle v deželo le z našo pomočjo (tudi zaradi jezika). Pa tudi samo do Butareja

je bilo postavljenih petnajst barikad nasršenih hutujskih milic, polnih smrtnega sovraštva v očeh. Vsakič smo misijonarji in vozači tvegali smrt.

Pripravili smo tudi akcijo reševanja otrok, ki so jim milice pobile starše. Teh otrok in drugih mladih ljudi, zlasti dijakov, smo — skupaj s švicarsko humanitarno organizacijo *Terre des hommes* - rešili okrog 2000: umaknili smo jih čez Burundi v Zaire ali so ostali v burundskih taboriščih. (Zdaj so jih že veliko vzeli k sebi sorodniki).

Ko so prišli Hutuji osvojiti naš misijon v Butareju, smo tam skrivali tri preživela dekleta Tutsijke. Pred nevarnostjo nisem zbežal, saj me je tudi predstojnik prosil, da bi bil v oporo domačemu sobratu, ki tudi ni hotel zbežati. Tri tedne sem bil v karanteni in se vsak dan bal za življenje. Milice so mi odpeljale avto; ta poltovornjak je bil, poln madežev krvi, pozneje najden in zato *so me proglasili za mrtvega*.

Konec junija sem s pomočjo edinega duhovnika — belca, Kanadčana Clauda Simarda, kateremu tudi posvečam knjigo, prišel v Burundi. Bila sva edina bela misijonarja, ki nista zbežala, vsi ostali so ušli, tudi škofje. (Pozneje je bil Claude Simard žrtev masščenja in je umrl strašne smrti, pobit s kladivom!). Bilo je ravno na moj god, ko sem šele lahko sporočil domov, da sem živ.

V svojem misijonu sem bil priča masovnih pobojev nedolžnih ljudi, mož in fantov, Hutujev, ki niso hoteli zbežati zaradi svoje čiste vesti, saj si niso umazali rok s pokoli Tutsijev. (Po pokolih so na naših gričih ostale le še družine vdov z otroki). Okoli dva tisoč so jih pobili, večina pa je zbežala že prej, takoj aprila. Pobijali so jih Tutsiji, katere je oborožila mednarodna skupnost, da bi tako zaščitila nepobito manjšino, ki je ušla pogromom. Prav ti pa so se zdaj masščevali nad nedolžnimi Hutuji, ki so prej ob poboju Tutsijev zastavili svoja življenja v njih obrambo in jih celo skrivali v lastnih hišah. (Prej so pobijali podnevi kot psi, zdaj pa skrivaj ponoči, kot mačke). Postajal sem živčen, saj sem čutil sokrivdo; opozarjal sem na to »modre čelade«, ki pa se za to niso zmenile. Do-

življal sem totalen neuspeh Združenih narodov: nobene avtoritete in nobene moči niso imeli. S temi posegi pa sem si nabral svoj negativni dosjé pri novih oblastnikih. Po nasilni smrti p. Samarda je ta dosje postal nevaren, bati se je bilo, da me čaka isti konec, če se ne umaknem. Po nasvetu predstojnika sem se tako umaknil v domovino in si previdnostno rešil življenje. V Ruandi sem bil namreč že trikrat obsojen na smrt po hutujskih milicah.

Gospod Lisjak, radovednost okrog dogodkov v Ruandi me je tako zanesla, da se šele sedaj lahko malce posvetim tudi svojemu sogovorniku: od kod ste doma? Kaj mi poveste o svojih domačih in o rodnem kraju?

Doma sem iz Saksida pri Dornberku. Vsi Saksidi izvirajo iz te vasi. Okrog vasi teče Vipava in ustvarja nekakšen polotok. Njegov lastnik, grof Rihenberk, naj bi bil povabil z Bavarskega na ta prelepi košček nekoga, ki bi si tam uredil kmetijo in gospodaril na polju ob bregovih Vipave. Ta prvotni naseljenec naj bi bil iz vasi Saxit, ki še danes obstaja na Bavarskem. Moj oče mi je razlagal, da je bil ta človek pastir, ki je dobil v last to področje in je bil tako začetnik rodu Saksidov in tega naselja — Saksida. Danes je v Saksidu 26 hiš in 110 prebivalcev. Do l. 1985 smo celo gojili oljke, takrat so pomrzile, a to je področje zanje. Imamo tudi vinograde, ker je lega prisojna in pripeka sonce, saj smo ga gričku. Tabor nad Dornberkom gleda naravnost na našo vas.

Moja mama je iz Dornberka, rojena Kovačič, po domače Komencovi, ker so bili predniki iz Komna. Njen bratranec je zdaj na dopustu v Burundiju, sicer pa je gradbenik v Parizu. (Delal je na primer statične meritve za parlament v Strassbourgu). Pri maminih je bilo 7 otrok.

Našo družino sestavlja 7 še živih otrok, štirje bratje in tri sestre, rojenih pa nas je bilo osem. Imeli smo srednjo kmetijo. Brat je še vedno vinogradnik in sadjar, dokupil si je zemljo. Vsi smo študirali: ena sestra je psiholog (žena prof. Zoltana Jana), en brat je lesni tehnik, ena sestra je profesorica matematike in fizike, ena ima upravno šolo, a je podjetnica, en brat pa je avtoprevoznik. Oče je že umrl, zdaj bi bil star 83 let, mama pa ima 73 let.

V pogovoru ste mi veliko govorili o svojem izjemnem očetu in o svoji mladosti. Omenili ste tudi trdno vernost, ki Vam jo je vcepil Vaš oče.

Vernost sem črpal od doma, starši so namreč prvi kateheti in uresničujejo krstno duhovništvo s svojim zgledom in svojo doslednostjo. Kar se tiče krščanskega življenja, je bil v naši hiši red: maša, spoved (oče in mama prva in otroci za njima), ne kot »komanda«, ampak kot nekaj povsem naravnega, kar spada v našo družino.

Oče je bil izredno pokončen in neupogljiv poštenjak. Kmalu je prišel v konflikt s povojnimi zmagovalci v krajevni skupnosti, a ljudje so bili na njegovi strani. Pri župniku Rejcu je prebral vso knjižnico. Ivan Rejec je bil narodnjak in ga je usmerjal. Oče je bil izreden sogovornik duhovnikov, ki so prihajali v našo hišo. Ob vsej kmečki utrujenosti je našel čas za bra-

nje in večkrat ob knjigi tudi zaspal. Bil je tudi v bersaljski vojski in angloameriškem ujetništvu. Otrokom je vcepil ljubezen do šole in bil tudi zahteven: eden bo ostal doma, vsi drugi pa v šole!

Bil sem šesti otrok in komunisti so očetu očitali, da ima mati toliko otrok kot psica. In po tistem je imela še dva! Ob rojstvu sem bil predmet čudenja, saj sem imel 6 kilogramov. Pozneje sem bil mami v oporo za vsa dela. Rad sem delal v hlevu, na paši in vse drugo. To mi je prišlo prav v Ruandi. Tudi tam sem imel opravka s kravami in prašiči, z zidanjem, tesarjenjem in mizarjenjem.

Mama je bila zelo pobožna. Bila je v Marijini družbi in v sobi je imela Marijino sliko.

Občutek imam, da ne bi mogel imeti lepše mladosti. (Čeprav sem imel štirikrat pljučnico in imam še sedaj madež na pljučih). Živel smo težko in zelo skromno, saj smo vse pridelke nosili prodajat v Trst. Z brati smo z lambreto vozili tja vse, od žganja do mesa (seveda skrivaj). O pol petih zjutraj smo že vstajali in prevozili z lambreto ves Kras v burji, ledu in mrazu, čez Fernetiče ali čez Repentabor. Ogroženost nas je motivirala. Tako smo s pridnostjo preživeli, obleke, čevlje in knjige pa smo podedovali drug za drugim. Niti štipendij nismo imeli; oče jih niti ni hotel, da bi bili neodvisni.

Pečat, ki so nam ga dali starši z ljubeznijo do Cerkve, nas je zaznamoval. Še danes so vsi ostali blizu Cerkvi in se udeležujejo v župnijski skupnosti, kjer žive. Pri nas tudi ni bilo kompleksa pred duhovniki ali izobraženci. To nas je odpiralo družbi, tako duhovni kot posvetni.

Na kratko me zanima tudi potek Vašega šolanja. Pa še, kaj Vas je navedlo na misel, da bi šli v misijone — in to v Afriko?

Vsak sosed mora na praznik pokusiti iz vrča pijače prijateljsva. Bilke krožijo od ust do ust.

V dolino po vodo - studenčnico.

Osnovno šolo sem opravil najprej v Zaloščah, nato pa v Dornberku. Potem sem šel v vipavsko malo semenišče, od tam pa v Želimlje in tam končal gimnazijo ter privatno maturiral na šentviški gimnaziji v Ljubljani. Vmes sem opravil še vojaščino na Hrvaškem in noviciat. Eno leto sem prišel nato v Želimlje kot asistent, potem pa sem šest let študiral teologijo v Ljubljani in l. 1981, pri tridesetih letih, pel novo mašo.

Že kot bogoslovec sem delal na Rakovniku z ministranti in pri mladinski pastoralni ter pomagal pri gradnji župnišča in ostal tam še tri leta kot kaplan in eno leto kot ekonom. Potem so me poslali v Cerknico za kaplana. Že prej pa sem napisal prošnjo za v misijone, zato sem se v Cerknici učil francoščine, pomagal mi je prof. Kovačič na Rakeku, kamor sem se vozil s kolesom. — Iz glavne hiše v Rimu so mi dali dve ponudbi: Brazilijo ali Ruando v centralni Afriki. Premišljal sem: iz Dornberka je doma misijonar Ernest Saksida, ustanovitelj Don Boskovega deškega mesta v Mato Grosso v Braziliji. (Ta me je tiho stimuliral za moj poklic; sicer pa nas je iz dornberške župnije kar 9 duhovnikov, od tega 3 salezijanci). Bil je mamin sošolec in sosed in sem tako rekoč »dihal« misijonsko ozračje.

Kljub temu sem se odločil za Afriko. Vedel sem, da sta v Burundiju g. Mlinarič in g. Horvat, ki sem ju poznal. Pa tudi na ravni misijonske družbe smo imeli »program Afrika«. Afrika je bliže evropskemu človeku kot Južna Amerika, želel pa sem tudi, da bi bil blizu slovenskim sobratom, da se preveč ne razpršimo.

V Afriki ne moreš delovati, če ne znaš vsaj uradnega evropskega jezika dežele in vsaj enega od domačih jezikov, ki so baje zelo težki. Kako ste se s tem spopadli Vi? In katere so bile Vaše prve postojanke? Tam ste baje vsakič zgradili tako rekoč lastnoročno vrsto

stavb za misijon, mladinski center, delavnice, cerkev in kdove kaj še. Vem, da v svoji skromnosti o tem ne boste pripovedovali, a navedite vsaj nekaj dejstev.

Najprej sem prišel v Butare. Prišel sem v misijon k bivšemu predstojniku Belgijcu in se pri njem nekaj mesecev učil francoščine. V ruandskem okolju je pač treba znati francoščino, ker je to frankofonska država. Takoj nato sem se za silo naučil domačega jezika, nakar so me poslali v (zdaj slovito) Gomo v Zairu, na sever jezera v Kivu na ruandski meji. Tam se prevzel ekonomijo tehnične šole s 600 dijaki ter učil v francoščini verouk. Obenem sem se učil svahili jezika, še bolj sem se temu posvetil pozneje, po prvem dopustu l. 1988, ko sem prišel na očetov pogreb.

Na svoji postojanki sem zgradil misijon in blizu letališča novo misijonsko hišo. Sedaj so tam blizu grobišča ruandskih beguncev, umrlih za kolero v zadnji tragediji avgusta in septembra letos. (Okoli 150.000 do 200.000 Hutujev, ki so se okužili z vodo). Tako je ta ruandska tragedija povezana z mojim prvim misijonskim mestom Gomo.

Ko sem dokončal gradnjo, me je predstojnik poslal v glavno mesto Ruande, v prvo materno hišo, kjer sem prevzel ekonomat, ki je bil v »rahitičnem« stanju. Po enem letu sem odšel na popolnoma misijonsko delo v Butare, pet kilometrov iz mesta. Tam sem se učil sam z nekim domačinom ruandskega jezika, ki je med desetimi najtežjimi na svetu. In tam me je zajela vojna.

Delovali ste v Zairu in v Ruandi. Je v mentaliteti ljudi med deželama velika razlika? In kako je na navade ljudi v Ruandi vplivala vojna? Kako so se med pokoli odločali duhovniki? In še: kdo je najbolj ščuval pleme proti plemenu?

V marsičem je velika razlika med tako imenovano »nizko« in »visoko« Afriko. V Zairu, ki je v nizki Afri-

ki, je vse bolj razpuščeno, radi imajo življenje in ga uživajo. Če na primer ženska nima otrok in se do tridesetega leta ne poroči, ima nezakonskega otroka, da ne ostane sama. Zelo so gostoljubni; ko pokličeš izpred hiše, če je kdo doma, te veselo sprejmejo in pogoste. Visoka Afrika pa je resnobna. Družina živi v »ohišnici«, to je zaključen dom z nekaj prostora okrog hiše, katerega obdaja živa meja in ima en sam vhod. In ne smeš kar tako k hiši. Na vratih je sulica; če je pokonci, je že gost v hiši in nimaš vstopa. Če je sulica na tleh, smeš vstopiti v hišo.

Ta vojna je vzpostavila tudi za Evropejce nepredstavljive navade; profesor zgodovine in profesor moralke sta na primer prišla na inšpekcijo z mačeto in kalašnikovim, ko sem v begunskem taborišču delil odeje. To so pač otroci svojega časa. Tudi kardinala Etchegeraya, ki je bil na obisku v Butareju, da bi Hutuje prepričal, naj nehajo s pokoli, so duhovniki sprejeli z orožjem in je sam videl, koliko je ura.

Med pokoli so duhovniki za ceno lastnega življenja reševali tako Hutuje kot Tutsije. In ko je duhovnik Hutu hotel zaščititi skupino Tutsijev v cerkvi, so ga brez nadaljnega pobili in za njim še vse Tutsije.

Veliko je k pokolom prispeval radio, ki ga je vodil Italo-Belgijec, ki je hujskal neuke Ruandce k sovraštvu, plačevala pa ga je stranka emerende. Zdaj ga išče Interpol. Prav študirali so psihologijo mase in ščuvali, češ, če jih mi ne pobijemo, bodo pobili oni nas. Sicer pa ne bi smeli s prstom kazati na neuke Afričane, saj se tudi Evropejci pustimo hujskati od televizije!

Kakšno je trenutno stanje v Ruandi? Se izboljšuje, se rane celijo, bo kdaj konec sovraštva? Ali ni že čas, da se hutujski begunci, katerih je baje več milijonov, spet vrnejo domov?

Trenutno stanje v Ruandi? Vsi misijoni so izropa- ni ali požgani: kar oglejte si slike! Od 15. septembra dalje so vse Hutuje, ki so se vrnili, zaprli samo zato, ker gre za izobražence. V zaporu je tudi največji bojevnik proti masakrom, zdravnik. Ti nimajo upanja, da jih izpustijo, čeprav so delali vse, da ne bi prišlo

do pokolov. Maščevanje se torej nadaljuje. V našem misijonu so na primer po osvoboditvi ubili okrog 2000 ljudi! Po prihodu vojaških sil FPR so jih pobili več kot prej. Poleg tega imajo zmagovalci nečloveški odnos do pobitih: natlačijo jih v prazne hiše in tam razpadajo, da vsa dežela zaudarja po razpadajočih truplih. Sam sem našel zmaličenega mrtvega domačina in mi ga niso pustili pokopati. Skrivaj sem ga polil z bencinom in zažgal.

Stanje se torej ne izboljšuje. Novi oblastniki Tutsiji, ki imajo vojsko v rokah, nimajo interesa, da bi se begunci Hutuji, (teh je okrog 3.000.000) vrnili na domove. Zato tudi menjavajo naseljence; Tutsiji, ki so se vrnili, so zasedli najlepše hiše in si zato ne žele, da bi se begunci vrnili.

Iz vaših besed sem razumela, da Vas močno vleče nazaj v Ruando, kjer pa ste trenutno pri oblasteh na črni listi. Kako to? — Baje odhajate v kratkem spet v bližino Ruande, da počakate na ugoden trenutek, ko bi se lahko vrnili k »svojim«. Kam odhajate, če v Ruando še ne morete?

Po provincialovem nasvetu naj bi šel zdaj v misijon v Burundiju, ki leži 50 kilometrov stran od mojega misijona v Ruandi in tam — zaradi podobnosti kirunščine in ruandščine — zastavil delo ter čakal na boljše čase v Ruandi. Bil bi blizu ljudem, ki sem jih moral zapustiti. Želi, naj se pozanimam, kakšna je prepoved za mojo vrnitev. Po zadnjem poročilu je vojaka, ki je sprožil genocid in ga uresničeval v mojem misijonu, novi predsednik prefektore zaprl. Jaz pa sem v poročilu Modrim čeladam in Amnesty International navedel njegovo ime in število v misijonu pobitih — in to bi bila ena od mojih »krivd«. In seveda, da sem si upal pisati predsedniku države in ministrom glede ropanja naših ustanov. Kljub mojemu protestu na najvišjih mestih so vojaki FPR še naprej ropali, znova sem protestiral pri šefu vojske proti temu barbarstvu, (ko je bila vojna že razglašena za končano!) (Odpeljali so nam generatorje, varilne aparate itd.) Odgovora pa nisem dobil! Za zmagovalce je pač resnica — obtožnica. Mi kot misijonarji smo namreč ob-

Otroci-sirote čakajo na prevoz v begunstvo.

sodili prvi genocid proti Tutsijem, a tudi drugega proti Hutujem, tako da smo na listi negativnih pri obeh straneh.

Sredi vseh grozot pravite, da ste doživeli tudi izjemno lepe trenutke, spoznali ste veličino človeka, junaštvo, žrtvovanje in pogum. Katero med takšnimi doživetji se Vam zdi najčistejše in najlepše?

Ko sem bi že proglašen za mrtvega, sem doživljal najlepše trenutke svojega življenja. Koliko človeške dobrote in veličine sem videl! Največje veselje pa sem doživel ob dogodku, ki ga bom opisal:

V begunskem taborišču smo šli vsak dan z nekaj domačini v dolino k studencu po vodo z ročkami za 20 litrov, ki so sicer za bencin. Otroci so prihajali k studencu in so nas gledali, posebno mene, ki sem bil edini misijonar — belec. Nekega dne me ni bilo k studencu. In naenkrat zagledam, kako prihaja po hribu navzgor vrsta otrok od 5 do 7 let in nosi v kantichah vodo. Bili so razcapani, umazani, a zaskrbljeni, češ, najbrž si bolan in smo ti prinesli vodo. Imel sem nekaj bonbonov in sem jih razdelil, kot v priliki: »Pustite male k meni priti.« V otrocih ostane vedno nekaj toplo človeškega, kar premaga vso hudobijo, tudi zlo vojne in sveta. Otrok zna vzpostaviti prava razmerja. Veliko takih toplih trenutkov sem že doživel, a ta je bil najlepši.

Najin intervju bo izšel v božični številki. Ali bi mi povedali kaj spodbudnega, kar bi kristjanom poživilo njih mlačno vero in jih prenovilo ter spodbudilo k večji solidarnosti in odprtosti za drugače misleče in za trpeče. Sploh pa je vprašanje, ali lahko po vsem, kar ste videli in preživali v Afriki, še verjamete v človeka! In še zlasti v lepšo prihodnost svoje ljubljene Ruande!

Najbolj sem občudoval ljudi, ki so bili prežeti z Jezusovo besedo in so vzeli svoje krščansko življenje polno, osebno. Ker so bili polni božje bližine, so v tre-

Misijonarska trojka Mlinarič, Horvat, Lisjak na severu Ruande.

nutkih preizkušnje postali neustrašeni junaki svoje vere; ko je šlo za obrambo preizkušanega človeka druge etnične skupnosti, niso tega nikoli ločevali, ampak videli v njem le trpečega človeka, ki mu je vredno in ki mu morajo pomagati v stiski. Vera nas mora motivirati, da lahko premagamo vsako oviro, ko gre za dobrobit bližnjega. Z lahkoto smo solidarni, saj se je tudi Kristus izničil, da bi vsem postal vse. To je tisto mučenje, ki je višek vere in h kateremu moramo težiti. Človeku, ki nima močne vere, bo težko priznati krivdo in pristati na spravo. In v Ruandi so bili in so še kristjani, ki so zagotovilo neke svetle prihodnosti te tako preizkušane dežele.

Iluminata (Svetlana) na ruševinah domačije, zravnanе z zemljo. Od desetih članov družine ji ostaja le ena sestra, ki je bila po naključju v Nemčiji.

Dobro jutro, Armenija

Jože Cukale

Pobočje zakavkaških planin

Pobočje zakavkaških planin.

Zlatorumene rjuhe kameličnih glavice se zvijajo iz hriba v hrib in se ustavljajo šele pred skalnatimi bloki črnega marmorja. Kadar zabrije sever iz bližnje Čevčenije, zadišijo planote po medu. Takrat pridejo motorizirane kose iz kolhozov in žanjejo. To kamelično zdravje zbira ruska medicina in polni apoteke.

Šoukal se je vzpenjal in vdihaval aromo.

Obrnil se je in napol oči proti zahodnim vršacem. Tam ni Triglava, marveč je čakal, da obsveti njegovo konico sonce in posrebri sneg. To sveto goro Armencev so okupirali Turki. A njena pobočja skrivajo zaklade v nepristopnih svetiščih.

Dobro jutro Ararat, dobro jutro, Armenija.

Danes so ga spet vrgli iz postelje. Pravzaprav je bil napol buden že ob tretji uri, le od časa do časa ga je omamil dremež. Mladi armenski 'brezprizorniki' razgrajajo pred njegovim domom pozno v večer in danes so uprizorili mačjo muziko, še preden so se jele temniti zvezde. In čez dan se bo nadaljevalo.

'Tovariš, daj nam čokolade.'

'Zamenjajva si zapestne.' Armenska trgovska žilica jim polje že od mlada. Nekdo mu ponuja svojo urico za njegov 'kvartz'.

In kadar poide duhovniku zaloga, takrat je direndaj močnejši in narašča. Večkrat v jutru mora čistiti iztrebke teh nepridipravov. Kaznovan je na ta način, a krivde v Sovjetiji ni treba dokazovati.

'Zakaj ste prišli k nam?' Rimskega popa ne maramo, ga tudi ne rabimo.'

Zato je Šoukal večkrat med hribi. Planine te nikdar ne žalijo. Gore so zdravje.

A odkar se je Šoukal pobratil s popom Avetikom, ki je goreč in mlad, so se razmere umirile. Pričel je razumevati te mlade brezprizornike, ki so jim starše pogoltnile sibirsktundre, ali pa jih je zagrmel potres. Mesto Spitak je bilo razrušeno v letu 1988, in sestre M. Terezije so pomagale oblastem in ljudem odkopavati mrtvece. Ti mladi ljudje so ostali v kampu na ramah starih mater-babušk. To so bile edine, a ne najboljše učiteljice mladih.

'Laudetur Jesus Christus.'

'Ave!' Duhovnika je kar vrglo iz postelje. Ura je bila tretja v jutru. Najbrž je prispel litvanski Jožef, ki pastiruje v bližnji Gruziji.

Šoukal odpre vrata. Ko je zavrtel zaklopko je luč obsvetila obraz Ukrajinca Vasje.

'Nisem vedel, da znaš latinsko' je prijazno odgovoril zgodnjega prišleca. Le kje si se naučil jezika, ki je bil mojim mladim letom tako blizu?'

'Latinščine? Ne vem, kaj hočeš z njo?'

Začudeno veselo sta se gledala prijatelja...

V svetu se dogajajo čuda. Tišina je zavladata v sobi, ko mu je gost ponudil stol. Bil je prepričan, da je ta novospreobrnjeni Kristusov navdušenec prinesel nekaj nerazumljivo tajinstvenega s seboj. Vasja pa je mislil podobno o duhovniku.

Električni samovar je pričel svojo zgovorno besedičenje. In neobhodni, a čudovito odišavljeni ruski čaj se je kmalu kadil iz ličnih skodelic. Prostora je bilo komaj za dva, a gost se spominja besed svoje matere, da je »prostorčka kmalu dovolj, kjer je ljubezni dovolj.« Zato ga ni čisto nič presenetil obisk pastorja Petra, ki ga je pred dnevi obiskal in s seboj pripeljal družico in vseh enajst deklet. Čudovito lepa dekleta so bila in zgovorna kot armenski potoki, ki se zlivajo preko pojočih kamnov. Šoukal jim je komaj sproti odgovarjal.

Baptistovski Peter in njegova prijetna ženska sta bila ponosna nanje. Kdo bi ne bil?

Aroma v armenski peči spečenega kruha se je lepo spajala s čajem. Vasja je povlekel iz torbe kos sira. In pogovor je stekel, čeprav brez masla...

Ukrajinec mu je prinesel dolgo zaželeni zemljevid Rusije. Tu je bila pred njima velika pola sovjetska imperija. Besede zahvale le malo zaležejo, le duhovnika je na eno oko malo zaskelilo, pa se mu je posrečilo ustaviti solzo zahvale še o pravem času. Bil je ginjen.

'Pa kaj boš so to ropotijo? Vasjo so se trepalnice zožile v nasmeh.' Saj se vse podira. Celo Gorbačeva zvezda zahaja?'

'A ostanejo mesta, na primer razsežnost sibirsktundre, Vladivostok, Mongolija in njeni ljubko preprosti prebivalci, jahalci kajakov in glej tu Kazakstan in Novosibirsk s škofijo, ki ji ni primere na svetu, meriti jo moraš s kaj vem kakšnimi merili poldnevnikov. Tu je Jekaterinburg, kjer je padel pod krogli car Aleksander in skoraj vsa družina starih Romanov. Z otrokom v naročju se je zrušila tudi carica in vse to po naročilu dobrohotnega očka Lenina, ha, ha....'

Obadva sta zrla z občutkom nostalgije skozi okno, ki je že odbijalo prve žarke vzhajajočega sonca nad Kaspiskim jezerom ali morjem, če hočete.

'Zdaj pa že moram verjeti v Tvojo Fatimo. Tako čudovito, naravnost ukrajinsko zveni Marijin prihod

in sporočilo trem otrokom o Rusiji, ki bo vstala. Bilo je prav tistega leta, ko je Lenin dvignil svoj manifest. Lenina ni več. Nadmudrila ga je in mi živimo od njegovega sporočila.'

Fatimska...

'Zdajle me spominjaš na obisk v samostanu Vsedevičji v Moskvi' je nadaljeval Šoukal.

'Veš, da bi najraje pokleknil pred tistimi ikonami, ki so jih rešili Stalinove pogube. Bil je pravi čudež. Obrazi tistih poduhovljenih angelov v vsej nedolžni čistosti z nasmehom upanja na deviških čelih, se lahko merijo s prečiščeno lepoto kakega Fra Angelika.

Tisto nadzemeljsko nebeškost sem občutil sam, ko sem vstopil v muzej, ki ga je na skrivaj vodila učenka zadnje igumene, ki je odšla v nebesa 1922. leta.

Ali se bo kmalu spremenilo? Koliko je upanja, gospod, ki prihajate iz dežel svobode,' me je potihem spraševala priletna gospa.

Žeja preganjanih vernikov velike Rusije se je nekako prenesla v ta dva človeka. Vsaka misel izgovorjena in neizgovorjena je bila, kot da vstaja iz kontemplacije kakih Ignacijevih duhovnih Vaj.

'Vasja, ali poznaš Misaha, Sedrana, Abdenaga?'

Nagovorjenemu se je nekaj pričelo svitati, pa ni prišlo do izraza.

'Govoriš o tistih treh v ognjeni peči, menda?'

'V nekem smislu imaš prav.' Šoukal je premolknil, kot da bi zbiral misli.

A tista trojka je še močno živa. Njihov dom je v Jerevanu, v petnajstem kvartalu. Vsi trije so izgubili očeta in mater v sibirskih lagerjih, v Gulagu. Skrbijo pa za staro mater. Ta babuška je že na pol slepa. Morda je samo katarakt, Bog ne daj, da bi bila kake vrste glukoma.'

Vasja je pristavil stol bliže. Morda ga je zamikala zgodba, ki je tako sorodno odmevala v njem. Tudi on je zaradi komsomola izgubil sled za očetom in materjo.

'Babuška Katja me spominja na mučeniške matere pri nas doma, katerim so rdeči fašisti postrelili može in sinove in jih zmetali v fojbe in brezna. Videl sem te slonokoščene obraze vdov, razorane in pokrite s tisoč gubicami. Spominja me posebno na neko obličje...'

Ukrajincu ni bilo čisto neznano, na koga misli. Saj je o Tereziji iz Kalkute že mnogo slišal.

'Odkod misliš so zrasle tiste gube in razori, preko katerih je šel plug strahotnih dni in noči. Terezija nikdar ne omenja, da so ji zastrupili v Belgradu njenega očeta. V tistih brazdah je vtisnjeno milijon zgodb iz kalkutskih slumov, zapuščenih in oskrunjenih žena in deklet vplivnih bogatinov, ki jih je zastrupilo bogastvo in privilegiji. Mislim na svojo mater, ko gledam njeno fotografijo. V njenih očeh berem noči nespanja in groze, ko je nekega večera prejela poročilo, da so ji rdečkarji pokosili oba sinova in je hodila po gorah in dolinah, da bi našla njun grob.

In ona čakala je sedem let, dolgih let in vendar nas ni dočakala.

Utrujena mati je vse naposled sama v Bogu zaspala.

Zdaj spi, ona spi.

Saj v naročju Boga je, a misel je moja pri mami, naj gosli ustavim, da iz sladkega sna je struna moja ne zdrami...

Teh nekaj zvokov Šoukalove piščali ni bilo izgovorjenih. So nekatere stvari, ki se vtisnejo tako globoko, da jih ni mogoče izgovoriti. Zaprte so v človeku, zaklenjene z deseterimi ključi.

Stara Katja je preživela svojih dvanajst let v bunkerju. Njena krivda? Dala je krstiti svoje tri vnuke, Misaha, Sedrana in Abdenaga. Ena terenka jo je spazila in dvanajst let je z njo delila post in jermenja. Preživela je tisto ognjeno peč.

Opazoval jo je, ne namerno, a moral je priznati, da je njen obraz ves presvetljen. Pri liturgiji svete maše, pa ji solze zalivajo lica, ko poljublja sliko armenske Madone, ki jo kličejo Mater izgubljenih in Čuječo Mater. Sina drži v naročju.

Ponudila je Šoukalu štiri tisoč rubljev, da bi ji našel kirurga iz Evrope. Včasih pridejo zdravniki iz Italije ali Francije in se ustavijo pri nas. Kako rada bi malo natančneje zrla v obličje Marijino ali Rublejevo svetotrojisko ikono. Šoukal do danes ne ve, kdo je potišal njeno žejo. Katja je vsa zasvojena z milostjo.

Tako nekaj nedopovedljivo velikega je, biti zasvojen z milostjo.

V kapelo Terezijinih Sester prihajajo bolniki, pohabljeni, zasvojenici z vodko in drogo. Sestram ob strani pa stojijo armenski in gruzinski prijatelji Rusana, Mihael, Miranda, Eliana Kasparijan, Sergij in Ermina. Kakor pesem se sprehaja v čudovitem ritmu božja ljubezen med njim in božjim ljudstvom.

Zares tako neizrekljivo je, kadar si zasvojen z božjim.

Kdo je pravzaprav ta Vasja?

Šoukal že nekoliko pozna njegovo zgodbo. Bil je takorekoč vržen v konsomol in postal zvest aparatčik. A zmerom ga je nekaj žulilo, posebno odkar je postal prisluškovalec. Njegov prijetni tenor ga je zvalil v znameniti pevski zbor v Moskvi in partijci so ga zvalili. 'Postal sem janičar ali poturica' se je razodel Šoukalu. Včasih so iz zbora pogrešali najboljše pevce. Zmanjkalo jih je. Izginotje je bilo pač delo njegove špijonaže.

Pri oratoriju na čast Iverske Matere Božje ga je nadadoma zgrabilo. Lepa Jelena, višinska pevka naj postane tarča njegovega zasledovanja. Spravljati svojo napol prikrito ljubezen v Gulag? Tistega praznika je zbežal s kora in se skril v samostan Zagorsk. To je bil začetek njegove katarze in romanja k Bogu.

'Vaš prijatelj Minas vas potrebuje, vse jutro vas kliče. Ni mu dobro.' Sestre so prihitele iz svojega doma,

ki je služil tudi za sirotišče najbolj pohabljenim otročičem.

»Ah, to je moj starec Gregorijan, oslabei povratnik iz irkutskega lagerja. Počakaj me, Vasja'. Ta pa ga je prosil za kolo, da se popelje v Spitak na bazar. Imenitno, moderno s štirimi prestavami, ameriškega porekla, a izdelano v Tokiju. Vozilo, da komaj čutiš pritisk na pedale po cestah v strmine.

Obadva sta se vrnila skoraj isti čas.

'Kako je z bolnikom?'

'Z maziljenjem se je umiril. Prijel sem ga za izsušeno roko. Narahlo mi jo je stisnil in se poskusil nasmehniti. Z levega očesa je počasi polzela solza in se ustavila ob nosnem ovinku in že ga ni bilo več...'

Sestre so jima iz konventa prinesle zajtrk. Domači kruh, pečen v Spitaku. Odrple so tudi konzervo nizozemskega sira in okusne kave v termo steklenki.

Od daleč je jelo grmeti in odjek gorskega groma se je še dolgo odbijal od sten navpičnih gorskih grebenov. Postalo je hladneje in skoraj temačno, zato je Šoukal nažgal električno luč. Prve škropotnje so trdo udarjale na impregnirano pločevinasto streho, da sta zvišala glasove. Gostitelj je čutil, da bi rad Vasja do besede.

'Zdaj pa ti poslušaj, kaj se je pred petimi leti dogodilo mojemu stricu Pahomiju.'

»Misliš na tistega armenskega pastirja, ki ga armenska eparhija časti kot svetnika, ali se mu vsaj priporoča. A ti si Ukrajinec, mar ne?'

Vasja je pojasnjeval. Moja mati je bila Armenka, poročila pa se je z Ukrajincem v mestu Lvovu.

Božja pota pa nikdar niso človeška, zato sem previdnostno našel svojo teto v Ečmijanzinu, sestra je matere, in ta me je na moje veliko iznenadenje privedla k nogam mojega dragega Pahomija.'

Svetloba izpod stropa je za trenutek zamižala, ker je treščilo v bližini. Vasja je pripovedoval počasi, kakor da bi zlagal opeko in Šoukal je užival ob zgodbi.

'Pogumen človek je bil Pahomij. Ob strani mu je stala zvesta Nataša, ki ni ugovarjala, kadar so prihajali verniki takole na noč s prošnjo za bolnike ali za evharistijo. Noči so bile nevarne in utrujajoče. Pravzaprav nista nikdar prav trdno zatisnila oči, le otroci so uživali spokojnost kavkaških noči. A nikdar nista pozabila nažgati lučke pred ikono in moliti k Čuječi Materi.

Neke noči se je ustavil motoriziran kamijon in uprl oba žarometa naravnost v okna.

Nataša si je pokrila obraz z dlanmi in obupno zaječala. 'Prišli so!' Udarac puškinih kopit je zbudil trojico otrok, ki sprva niso razumeli, kaj pomeni tista slepeča luč, ki je udirala skozi oboja okna.

'Bodi mirna Nataša. Nič se ne zgodi brez privojenja Gospodovega in Njegove Matere.'

Spet je potrkalo, to pot na podboje duri. 'Odprite!'

Odklenil je duri in oblečena sta stala pred miličniki.

'Kaj hočete, tovariši?'. Vprašanje je bilo mirno. Pahomij se je čudil svojemu glasu.

Jože Cukale

Otrok iz Bangladeša

*Ostal je sam na robu ceste
z imenom Lačna.*

Zakaj?

No, zdaj že veste...

*Le stena sajasta za njim je
poslušajoča starka.*

Otrok, kdo spev ti je navdihnil:

*— če se mi ne povrneš več,
tumi élé na firé, kako naj tvoj odhod prenesem? —
da kokil** v vejah je utihnil.*

*Iztegnil drobceno je dlan
in stresel z glavo,
da kodrasti bršljan
se vsul je preko stene
in temna noč oči pričela je
bolščati v mene.*

*Sem stisnil lire mu nad polovico
v to drobno, temno dlan,
potem odšel sem od sramu, od žalosti pijan.*

Spet vrnem se nazaj.

Otroka ni nikjer, mi stena reče.

*Na moji dlani zdaj sto lir
skeli in peče, peče....*

** Kokil — bengalski kanarček

'Z nami!' Očividno je bil vodja rdeče edinice. Duhovnik je šel s pogledom po vojakihi. A to ni bila ekipa domačih policistov s krutim Pavličevim na čelu. Obrazi so bili armenski in zdelo se mu je, da bi se dalo z njimi govoriti.

'Pustite mi družino', je zaprosil. Pogled je objel ženo in otroke. Najstarejši je razumel, da utegnejo odpeljati očeta. Vrgel se mu je okrog nog in zarjul.

'Ne dam te, oči'. Miličniki so se umaknili iz sobe.

'Damo ti pet minut,' je s praga odjeknilo. 'Pustimo ti družino' je zamomljalo.

Duhovnik je tolažil, sam tolažbe potreben. Nataša mu je izročila zavoj potrebnih stvari, ki ga je imela že dolgo pripravljenega. Komandir je bil spet pri vratih. »Prtljaga naj ostane doma.«

Oba sta prebledela kot zid.

To je bil Getzemani Pahomijevih.'

Šoukal je bil pretresen do dna. Tudi on je zakopal obraz v dlani in mislil na tiste noči, ko so nacisti in domači rdeči opričniki snemali domoljube in jih vlačili

po lagerjih, jih metali v ognjene peči, z grozo sprejemali domače Herode, ki so v svoji stalinistični nadutosti mučili lastne ljudi in jih pošiljali v nepovrat.

Pahomiju so stražniki pomagali na kamijon.

V samoto duhovnikovega doma se je naselila muka. Ta muka je bila samotno grozna, kakor v burko zavita muslimanka v črnem kaftanu, katere slika je visela na steni.

Zvesto je sledil dogodku Šoukal. Kako si je želel, da se zgodba prevesi!

‘Čudovit mir je napolnil dušo Pahomijevo’ je nadaljeval ukrajinsko zgovorni Vasja.

‘Ali je bilo tisto nastrojenje sad in v zahvalo za njegovo apostolsko gorečnost in pripravljenost na vsako žrtev. Kakšna milost je botrovala človeku, ki je odhajal za vedno?’

Skozi špranjo zaprtega voza se je Pahomiju zdelo, da božjepotni Ecimijanzin ne more biti daleč, kajti njegove nočne luči nad mestom so mu bile tako znane. Kamijon je zavil v hrib in se naenkrat hrupno ustavil. Zavore so zajokale, oni pa je molil za svojo družino, za svoje verne, za svoje preganjalce. Vojak mu je prožil roko, ko je stopal z voza. Skozi dvoje verand so ga vodili v notranje prostore. Nekdo je odpahnil visoka vrata. Močno razsvetljena dvorana ga je presenetila, da je obstal skoraj pijan.

‘Kaj hočejo tu v črno oblečene žene, stoječ pripravljene kot za kake vrste liturgijo?’

Mlajša dekleta s smehljajem velikonočnega upanja so pridrla k duhovniku in mu poljubljala roke. Nekaj moških se mu je bližalo, spremljali so jih otroci, praznično oblečeni.

‘Oče Pahomij’. Komandant ga je zdaj nazval oče. Zadržani glas policijskega častnika je vлил nekaj slovesnega v množico kakih sto ljudi.

‘Tu imate vaše ljudi. Dovolimo vam krščevati, jih poročevati in darovati liturgijo! Potem je Armenec odšel iz dvorane.

‘Hvaljen bodi Jezus Kristus,’ je pozdravil Pahomij.

‘Na veke vekov’, mu je zagrmelo od množice.

‘Bratje in sestre, Gospod je vstal!’

‘Zares je vstal! Z obraza večine so tekale solze. Spokorni psalmi so očiščevali to družino božjih ljudi, ki se jim je že dolgo tožilo po božjem kruhu. Pripravili so se na svetotajstva.

‘To je moje Telo’, je zapel s čistim glasom maziljenec.

‘To je kelih moje Krvi’, je poln svetega Duha blagoslavljal božji služabnik.

Pravljica žejnih in lačnih se je prevesila v resnico. Objela je množico obhajilna tišina, a kmalu je zaorila mogočna Sveti Bog, sveti Mogočni, sveti Brezsmrti v melodijoznem napevu armenske liturgije, ki jo Cerkev že stoletja ljubkuje in ljubosumno varuje.

Zadnja večerja je minila.

Vojaki so se spet pojavili pred vrati in dovolili poslavljanje videč, kako objemajo verniki kolena svojemu pastirju.

Irena Žerjal

Helenca

*Odšla je, tako tiha skozi vse življenje
in še tišja na koncu poti.*

Ni se ozirala na nas...

*Ni se ozirala na nas, vulgarne veseljake,
vrtoglavce in hinavce,*

čvekače in širokoustneže,

prepirljive ženskice,

visokopetne klovne

v boju za preživetje,

v življenju, nevrednem človeških vezi:

odšla je ponosno, kot je živela,

točno pol stoletja, ko je bil mir,

dokler smo se vsi sprenevedali, da je mir,

da smo miroljubna bitja,

da ne ljubimo življenja za ceno vojne,

da ne znamo biti občutljivi,

da se nam ne parajo srca ob trpljenju otrok,

da se znamo pritajiti, mi, glasni ljudje

[za obliko miru,

prav vseh nedolžnih bitij na zemlji.

*Spregledala nas je; lagali smo si, lagali smo vsemu,
nismo, ne, nismo miroljubni,*

sebično hodimo po zidku za vojno,

hodimo nad prepadom vojnih grozot.

V areni so drugi, najbolj nebolglijeni,

ubogi Bosančki, muslimančki, ki nimajo

[vere v našega Boga.

Spet so ga naložili na kamijon. Zdaj je bilo zares Pahomiju vseeno, kam. Pred puškine cevi ali pa...

Človek nikoli ne ve. Časi se jadrno spreminjajo in naši armenski komunisti niso moskovitski. Tukaj se je jelo spreminjati, obračati. Ločitev med zanosom naroda in vero.

Noč je bila zelo rahla, se je stopila v čudovito jutro in v Pahomiju je raslo upanje, dokler ni zagledal na višini obris svojega doma. Kamijon je hreščeče ustavil pred njegovim domom.

Komandant je stopil pred duhovnika. Gledal ga je ostro in mu zagrozil.

‘Če črhnete le besedico, kar ste doživeli to noč, Vas postrelimo, z Vami tudi vso vašo družino. Mislim, da ste razumeli.’

Pahomij je blagoslovil vojake.

In tam na pragu je Nataša zajokala od sreče, z njo vsa trojica otrok.

Z Vasjom se je Šoukal vzpenjal v hrib, da v čistoti jutra pozdravi spet snežne pajčolane Ararata.

Razširil je svoje roke in pozdravil. DOBRO JUTRO, ARMENIJA.

Obnovitev slovenskih šol po vojni

Nada Pertot

Primer Nabrežine

Leto 1995 bo leto velikih in pomembnih obletnic. Za nas je gotovo največjega pomena obnovitev slovenskih šol in ustanovitev novih. To obdobje 50 let nam lahko potrjuje, da brez slovenske šole ni mogoče ohranjati slovenskega življa. Z veliko zaskrbljenostjo opazujemo, kako težko kljubujejo tujemu pritisku naši rojaki iz videmske pokrajine, ki se jim odreka pravica do šolanja v materinščini in se jim s težavo priznava le še značaj zanimive folklorne skupnosti. Nekaj zaupanja v prihodnost prinaša dvojezična šola v Špetru, saj so vsa prizadevanja brez ustreznih šol še tako zavzetih posameznikov premalo.

V teh petdesetih letih so šle naše šole skozi različna obdobja: nekatera so bila pozitivna, druga manj. Po koncu vojne so se slovenske šole čudovito napolnile, čeprav so jih uradno napadali kot zavezniške, do katerih je imel PNOO do skrajnosti odklonilen odnos. Kljub veliki predanosti slovenstvu so sodelovanje z zavezniškimi oblastmi zavrnilo odlični in zavedni Slovenci, naj med njimi omenim vsaj prof. Andreja Budala in prof. Josipa Kosovela, ker je od njih tako zahtevala uravnanost tedanje slovenske politike. Maksimalne zahteve o obnovitvi slovenskega šolstva pa so morali pod pritiskom javnega mnenja spremeniti. Emblematična podoba te hude stiske je razvidna iz pozivov dr. Frana Tončiča, ene izmed najbolj cenjenih osebnosti na Tržaškem. Uvodnik izpod njegovega peresa, ki ga je priobčil Primorski dnevnik 7.8.1945, se tako zaključuje: *Ali načelo enakopravnosti, kakor ga je postavila italijansko-slovenska antifašistična zveza, ali — nič; rajši bomo še nadalje poučevali svoje otroke skrivaj po luknjah, kakor smo jih dolga desetletja pod tujčevno peto.*

Že 14. sept. pa je izšel v Primorskem dnevniku poziv OF, naj se slovenski otroci vpišejo v slovenske šole, ki jih je ustanovila ZVU.

Že iz teh dveh nasprotujočih si mnenj lahko slutimo, kakšno napeto vzdušje je vladalo med Slovenci, ki so si slovenskih šol želeli, a so jih morali zaradi ideologije odklanjati.

Dosti bolj prebrisano pa so ravnali Italijani.

Pri ZVU je deloval urad za šolstvo v sklopu urada za notranje zadeve, ki mu je od konca junija 1945 načeloval ameriški polkovnik Alfred Connor Bowman. Šolski urad je poveril poročniku prof. Johnu P. Simoniju. Nanj se je takoj obrnil italijanski šolski skrbnik Tavella (9. avg. 1945) in skušal v dolgem poročilu dokazati, da je zahteva po slovenskih osnovnih šolah v mestu popolnoma neutemeljena. To se je zgodilo po tiskovni konferenci 4. avgusta, na kateri je prof. Simoni izjavil, da hoče ZVU odpreti vse smeri slovenskih šol tam, kjer so dijaki, učitelji in prostori.

V tem obdobju je s prof. Simonijem deloval že prof. Srečko Baraga, ki je prišel nekaj časa prej v Trst, da bi mu zavezniški dovolili prenesti v Trst begunsko gimnazijo, ki je

delovala v Monigu. Prof. Simoni je videl v njem primerne- ga človeka, ki bi ga podprl v prizadevanjih za slovensko šolo proti italijanskim šolskim oblastem in napolnil vrzel zaradi prisilnega nesodelovanja domačih slovenskih veljakov.

Proti Baragi se je začela silna ofenziva obrekovanja na straneh P.d., on pa ni odnehal, veroval v pravilnost svoje- ga delovanja in ključeval sovražnemu vzdušju ter ... iskal pomoči med znanci.

Obrnil se je na duhovnika Matijo Škabarja, ki ga je iz- pred vojne spoznal kot požrtvovalnega in od življenja preiz- kušenega človeka, ko je dobil v Mariboru profesorsko me- sto, potem ko je prišel do diplome po velikih finančnih te- žavah in delu v različnih ročnih poklicih, da se je lahko pre-

SLOVENSKA LJUDSKA ŠOLA

Tek. št. v. Šolsko leto 194 / 4

Izpričevalo

Ime: *Simon, Ladino*, sin-hči: *Anna*

rojen-a dne *15. julija* 19 *19* v *Lungano*

šolo v *italijanske* od dne *1. januarja* ter v šolskem

letu 19 *45* hodil-a v *prvi* razred oddelek

tukajšnje ljudske šole s temle uspehom:

Vedenje	odlično	5
Marljivost	prav dobro	4
Verouk	odlično	5
Slovenski jezik	dobro	3
Zgodovina		
Zemljepis		
Računstvo z osnovami geometrije	odlično	5
Poznavanje narode		
Higiena		
Praktična gospodarska znanja in gospodinjstvo		
Ročna dela		
Risanje		
Lepopis	slabo	2
Petje		
Telovadba		

Izostanki: opravičeni / neopravičeni

Učenec-ka *je* sposoben-a za v prestop v višji razred.

Lungano, dne *15. julija* leta 19 *45*

Simon, Ladino Razrednik

Anna Simon Šolski upravitelj

Pregled redov: za vedenje: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), neprimerno (2)
za napredek: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), slabo (2), nezadostno (1)

Šolsko spričevalo, kakršno je oskrbel nekaterim šolam dr. Jazbec.

1. in 2. razred osnovne šole v Nabrežini 1943-1944.

življal. Prav on je (poleg še koga drugega, msgr. Šorlija...) stopil v stik z dr. Abramom in po njem z dr. Tončičem, ki sta si upala zavzeti drugačno stališče in zagrozila z izstopom iz OF, če se slovenske šole ne podprejo.

Baragovemu odločujočemu nastopu se imamo zahvaliti, da smo nastopili na šolskem področju enakopravno z Italijani in prišli do šol, ki smo jih potrebovali. Vrzeli v učnem kadru so napolnili begunci iz Slovenije, ki so postavili temelje našemu šolstvu, saj je bilo zaradi fašističnega preganjanja v Trstu prav malo za poučevanje usposobljenih moči. Ne smemo pozabiti, da so bili naši učitelji premeščeni v različne kraje po vsej Italiji, mnogi so zbežali v Jugoslavijo, mnogi so bili tudi pod Italijo sodno preganjani.

Ob hudih udarcih povratka Italije in kominforma so mnogi odpadli, saj se je marsikatera primorska družina vrnila v Jugoslavijo (1954), prav tako so morali šolo zapustiti profesorji, ki niso imeli italijanskega državljanstva. Tedanja italijanska oblast je bila silno trda do podeljevanja državljanstva, ki ga ni priznavala niti domačinom — beguncem (in njihovim potomcem), ki so se po padcu fašizma spet zatekli v domače kraje. Ob razkolu s kominformom pa so se nevarno izpraznile osnovne šole po nekaterih vaseh, ker so pač bile titovske in klero-fašistične... Tisti pa, ki smo ostali slovenski šoli zvesti, ne glede na svetovnonazorsko usmerjenost, smo jo gojili kot nekaj posebnega, nekaj našega, česar si ne bi pustili več vzeti.

Navdušenost za slovensko šolo je bila nekaj naravnega in je izhajala iz hude bolečine, ko so bile z Gentilejevo reformo (1. oktobra 1923) ukinjene slovenske šole. Zato lahko razumemo spontani nastanek slovenskih šol že leta 1943 po padcu fašizma tudi na ozemlju, ki so ga nadzorovali Nemci, potem ko so bile slovenske šole velika skrb partizanskih oblasti, ki so jih ustanavljali na ozemlju, ki so ga kontrolirali.

* * *

Ob padcu fašizma 1943. leta je bil povratek k slovenski šoli spontan in naraven. Ker so Nemci slovenske šole tolerirali, so se pač veljavni vaščani potrudili, da so jih obnovili.

Od leta 1928, ko je bila Gentilejeva reforma popolno uresničena, vendar ni poteklo še toliko let, da bi bili

pozabljeni žalost in prizadetost, ko so se morali v šoli opovedati svojemu jeziku.

V tem sestavku ne mislim govoriti o obnovitvi šol na splošno, ampak se želim spomniti tega dogajanja v Nabrežini.

Italijanske oblasti so zadale smrtni udarec slovenski šoli z Gentilejevo reformo (1. okt. 1923), ki je za šol. leto 1923/24 uzakonila ukinitve pouka v slovenščini za prve razrede osnovne šole in nadalje v naslednjih letih popolnoma spremenila jezikovno podobo osnovnih šol. Do leta 1928 je bila sprememba izvršena in usoda slovenskih šol zapečaten. V Nabrežini je v tem letu obiskovalo ljudsko šolo 176 otrok, ki so bili porazdeljeni v petih razredih. Za osvežitev spomina naj navedem, da je bila v šol. l. 1930/31 ukinjena v Trstu zadnja šola, privatna šola, ki je imela vpisanih približno 1000 učencev.

Duhovnih vezi s slovensko šolo ni moglo pretrgati nobeno nasilje: slovenščina je ostala živa doma, v cerkvi in s pomočjo knjig, med katerimi so prevladovali Bevkove, Trinkove in Budalove. Gregorčičevi verzi pa so sploh živeli med ljudmi v besedi in pesmi.

Ob padcu fašizma 1943. leta se je vsem zdelo, da se začnejo novo življenje, v katerem se bodo izpolnile vse stare želje. To je bila velika utopija v obdobju, ki ga lahko imamo za višek druge svetovne vojne, a je vsaj za kratek čas navdala ljudi z novim pogumom in vero vase.

Že konec meseca septembra je prišla v Nabrežino na obisk k sorodnikom (Martinčevim) učiteljica Marija Ažman (roj. v Trstu 1907. leta). Potem ko je končala učiteljske v Tolminu, ji ni bilo mogoče opravljati svojega poklica med slovenskimi rojaki, ker se je pri nas že razplamtelo preganjanje vsega, kar je bilo slovenskega. Dom in šola sta jo krepili v močni narodni zavesti. Na tolminskem učiteljski je bil ravnatelj prof. Calvi, ki je hotel v samem bistvu poitalijančiti slovensko učiteljske, slovenščino pa je poučevala in zanjo svoje učenke navduševala prof. Koršičeva. Omembe vredno je, da je obiskovala tedaj učiteljske tudi nekoliko starejša Fanica Obidova — Mirjam, s katero si je dopisoval Srečko Kosovel. Njegova pisma je Mirjam prebirala svojim prijateljicam in z njimi tudi nekako vplivala na njihovo duhovno rast. Vsa Kosovelova pisma so polna nasvetov dekletu, kaj naj bere, katere vzornike naj si izbira

in dajejo tudi iz Srečkovih namigov slutiti čustveno navezanost, ki jo je Mirjam gojila do Kosovela.

V Trstu se je Marija Ažman s svojo sestro povezala z delovanjem mladincev, ki so na prvem tržaškem procesu izgubili življenje. Ker so oblasti izvedele za njuno delovanje, sta morali leta 1926 zbežati iz Trsta. Čez Črno prst je njo in sestro skrivaj prepeljal Zorko Jelinčič.

Po poučevanju na različnih šolah v Sloveniji jo je pot zanesla med izseljence na Holandskem in v Nemčiji.

Ob padcu fašizma se ji je nenadoma ponudila prilika, da pride po tolikih letih spet v rojstni kraj. Fašizem je razpršil njeno družino, tako da je imela edine sorodnike (Martinčeve) le še v Nabrežini. Iz pogovorov z njimi in nekaterimi vaščani je zvedela, da nimajo domačini najmanjšega namena, da bi svoje otroke še pošiljali v italijanske šole, ki pa so bile vsaj na podeželju v popolnem razsulu. V svojem mladostnem zagonu se je ponudila, da organizira v Nabrežini slovensko šolo. Stric Anton Pertot ji je dal stanovanje in jo povezal s tedanjimi veljaki v Nabrežini. To so bili ugledni Slovenci: Stanko Kosmina, Josip Terčon, Slavko Pertot, Anica Gulič Pertot, arh. Radovič in župan Kakeš. Oporo ji je nudil tedanji župnik Mario Virgulin, pri pripravi za obnovitev šolskega delovanja je ni oviral niti italijanski didaktični ravnatelj Zucca, ki je še edini prihajal na svoje službeno mesto.

Za šolo so se takoj našli tudi prostori; arh. Radovič je odstopil opuščeno delavnico, Caharijevi (Štropovi) pa prostore bivše organizacije Dopolavoro. Učiteljica Ažmanova se je nekajkrat vrnila v Ljubljano, si oskrbela šolske knjige in šolske potrebščine in jih s pomočjo mladih fantov (Martinčevih, Basovih) pripeljala z vlakom v Nabrežino.

Meseca novembra (?) 1943 leta je stekel pouk. Navdušenje otrok in staršev je bilo veliko. Izjemna sposobnost učiteljice je poživila vso vas. Z otroki, ki so v šoli končno spet govorili slovensko, so ponosno zadihali tudi njihovi starši.

V tem navdušenju se je organiziral tudi mladinski pevski zbor, ki ga je vodil Vojo Pertot, in katerega spiritus agens

je bil Stanko Devetak. S tekstov za pesmi so se mladi pevci učili slovenskega branja in navdušeno prepevali. Hvaležen spomin naj velja tukaj tudi učiteljici Slavici Tence, ki se je tedaj posvetila učenju slovenščine in postala po vojni priljubljena in cenjena slovenska učiteljica.

Pouk je potekal v treh skupinah, kombinirano za 1. in 2. razred, za 3. in 4. razred in za 5. razred z višjimi razredi. Otrok je bilo okoli 200, ki jih gotovo ni mogla učiteljica Marija Ažmanova sama poučevati. Tako je k poučevanju pritegnila še dve učiteljici, sestri Ivico in Cirilo Rakovec.

Za svoje delo so dobivale učiteljice skromno denarno podporo. Denar zanje in za šolo je pri vaščanih zbiral Adolf Pertot. Za delo v razredih so bile odgovorne Stanku Kosmini, ki je veljal za neke vrste šolskega nadzornika.

* * *

Do podobnega spontanega odprtja in delovanja slovenskih šol je prišlo po vsej Primorski. Na ozemlju, ki so ga kontrolirali partizani, so šole delovale pod njihovim okriljem in jih je vodila velika skupina požrtvovalnih učiteljev in učiteljic. Na ozemlju, ki so ga zasedli Nemci, pa so se prav tako spontano vrstile pobude za odprtje slovenskih šol, ki so jih Nemci tolerirali. Seveda je bila velika utvara upati in misliti, da bodo lahko šole nemoteno in nekako nadpolitično delovale v času velikega vojaškega zaostrovanja in tudi svetovnonazorskega razhajanja. Pri nas je bila povezanost z OF splošna in zelo občutena, a tudi do neke mere naivna. V partizanih so ljudje videli predvsem branitelje svojih narodnostnih pravic in se jim je zdelo povsem naravno, da izrabijo možnosti, ki so se jim ponujale z nemške strani.

Nemci so v naših krajih v tem obdobju nastopali povsem drugače kot drugje na Slovenskem ob začetku vojne. To vzdušje pa je trajalo malo časa, saj je vojna divjala z nezmanjšano silo. Drzne partizanske akcije so povzročale hude represalije, požige okoliških vasi in izgon moških na prisilno delo v Nemčijo.

Utopično je bilo misliti, da bo lahko šola delovala nad tem dogajanjem in da bo lahko samostojna.

Nanjo so skušali vplivati domobranci, ki pa so začeli na šolskem področju bolj načrtno delovati spomladi 1944. leta.

Tedaj je stotnik Pero Horn, ki je bil inštruktor v domobranski podoficirski šoli v devinskem gradu, predložil Vrhovnemu komisariatu poročilo o slovenskem šolstvu na Primorskem pred prvo svetovno vojno in prva leta po njej. Na podlagi tega stanja je zahteval obnovitev slovenskih šol.

Pri domobranskem štabu v Trstu je bil referent za kulturo dr. Ivan Martelanc. Učiteljica Ažmanova se spominja, da ji je prav dr. Martelanc oskrbel tiskovine za spričevala. Drugih stikov ali celo pritiskov s te strani ni bilo.

Povsem drugačen pa je bil odnos OF. Delovanje slovenske šole postane sporno, čeprav so bili vsi njeni organizatorji tudi somišljeniki, sodelavci in tudi aktivisti OF.

Kljub vedno močnejšim pritiskom so zagovarjali delovanje šole in jo branili kot pravico, ki jim pritiče, kot nagrado za zvestobo slovenstvu in kot zadostitev za preganjanje pod fašizmom. Želja do pouka v materinščini je bila tako velika, spontanost obiskovanja slovenskega pouka in njegova izjemna kvaliteta so premagovale vse težave in ovire. Najodločnejši in najjasnejši nastop proti slovenski šoli je prišel izpod peresa Franceta Bevka, v katerem so videli naši ljudje skoraj simbol od Italijanov preganjanega primorskega Slovenca.

V prvi številki Učiteljskega lista (februarja 1944) je izšlo Odprto pismo slovenskemu učiteljstvu v primorski Sloveniji. V njem napoveduje France Bevk boj tem šolam: *Zgodilo se je, da se nekaterih šol lastimo mi in Nemci, oboji hkrati, da se v teh šolah odpirajo vrata našemu in nemškemu šolskemu nadzorniku, da se učiteljstvo teh šol boji zameriti tako eni kot drugi oblasti, zato je ubralo zlato sredino. Mi smo nasproti takim šolam takoj zavzeli jasno, odklonilno stališče. Naš narod, katerega pretežni del se je strnil okoli OF, je danes v boju z okupatorjem, zato tudi za ceno žrtv odklanja vsako sodelovanje z njim, odklanja njegove župane in njegovo aprovizacijo, odklanja poseb-*

no njegove šole. A ni dovolj, da take šole odklanjamo le z besedo, ampak jih moramo v interesu našega narodnega obstoja zatreti z vsemi sredstvi, kjerkoli se pojavijo, tudi za ceno žrtv. Prav tako morajo izginiti šole dvoživke. Ali bodo šole naše, da bomo prosto v njih poučevali, ali jih pa zdaj sploh ne bo. Srednje poti ni. Ne stopite v učilnice, ki so jih odprli Nemci in njihovi hlapci! Od Nemcev nastavljenim šolskim nadzornikom pokažite vrata in jih naznanite najbližji partizanski edinici. Vaša beseda naj bo svobodna v pisavi in govorici, kjer pa to ni mogoče, podučujte otroke rajši privatno v manjših skupinah.

Učiteljica Ažmanova se spominja dveh zastrahujočih obiskov in enega grozilnega pisma s strani OF. Obiskala jo je tudi Mara Samsa, njena bivša sošolka, ki ji je izročila pismo Jožeta Vilfana, v katerem ji zelo ostro očita njeno dejavnost.

* * *

O podobnem spontanem nastajanju slovenskih šol po vsej Primorski bi lahko pripovedovali prebivalci mnogih naših vasi.

10. julija 1944 so se obnovljeni slovenski šoli v Nabrežini zaprla vrata. Spomin nanjo in na vse, ki so jo omogočili, predvsem pa na učiteljico, go. Marijo Ažmanovo, je še danes živ med njenimi bivšimi učenci, ki so mogoče tudi po njeni zaslugi ostali Slovenci.

Viri:

Spomini učiteljice Ažmanove

Spomini nekaterih domačinov

Primorski dnevnik

Glas zaveznikov

Drago Pahor: Prispevki k zgodovini obnove slovenskega šolstva na Primorskem 1943-45

Alojzij Geržinič: Boj za slovensko šolo na Primorskem (za delovanja dr. Srečka Baraga pri ZVU)

Daniele Bonamore: Disciplina giuridica delle istituzioni scolastiche a Trieste e Gorizia

Iz biltena »The Baraga Bulletin« povzemamo novico o poteku Baragovih dnevov 1994. Slovesnosti so se udeležili številni verniki (preko 600), krepko je bilo tudi zastopstvo iz Slovenije, nadškofa Šuštarja iz Ljubljane je zastopal župnik Jošt Martelanc z Bleda. Številne so bile slovenske narodne noše. Glavni govornik med slovesno mašo je bil torontski nadškof dr. Lojze Ambrožič, čigar homilijo v celoti objavljamo.

THE BARAGA BULLETIN

Publication of the Bishop Baraga Association & Archives
444 S. 4th St. P.O. Box 550 Marquette, MI 49855-0550

Volume 48, No. 4

Autumn 1994

Pridiga nadškofa Alojzija Ambrožiča

Dragi prijatelji!

Kar me vedno znova preseneča pri škofu Baragi, je njegova zavzetost za molitev: ne samo dejstvo, da je na koncu dolgega in napornega dne na krpljah po snegu zmolil brevir ob plapolajočem ognju, tako da je bil na eni strani topel od ognja, na drugi strani pa popolnoma mrzel. Mi bi si mislili, da bi bil lahko ob takih prilikah oproščen te dolžnosti. A on ni ravnal tako, ne zaradi pretirane vestnosti, o kateri, vsaj kolikor jaz vem, v njem ni sledu. Brevir je molil zaradi svoje vdanosti, zvestobe molitvi, ali bolje (saj molitev ni sama sebi namen) zaradi zvestobe Bogu.

Še bolj pomembno od njegovega vestnega izpolnjevanja duhovniške službe pa je drugo dejstvo: to je njegova jutranja molitev pred Najsvetejšim, ki jo je opravil, če je bilo le mogoče. Ta molitev je trajala od štirih do petih zjutraj, dan za dnem in zelo pogosto celo od treh do petih. Bil je zelo srečen, če je mogel dve uri preživeti v molitvi. To je zelo očitno iz skopih zapiskov v njegovem dnevniku.

Zakaj toliko molitve? Prav gotovo iz ljubezni do Boga in Jezusa Kristusa. O Jezusu beremo, da je včasih preživel celo noč v molitvi, združen z Očetom. Tako je tudi Barago silila po več ur na kolena zvestoba Bogu in ljubezen do Njega.

Včasih se sprašujem, če ni Baragova molitev morda zrasla tudi iz osebne potrebe. Tu lahko samo bolj ali manj utemeljeno ugibam. Sumim, da je potreboval vse molitve, ki jih je opravljal, da je ostal to, kar je bil, to je globok vernik, duhovnik, misijonar, škof. Potreboval je vse notranje moči, saj je bilo okolje, v katerem je živel, versko nestanovitno. Vemo na primer, da je bil njegov oče zelo slab vernik, če ga lahko sploh imenujemo vernika. Mladi Baraga je odraščal v vzušju francoske revolucije, ki je spravila v nered celo Evropo. Francija je za nekaj let zasedla del Slovenije, od koder je bil doma. Revolucija je Evropo omajala politično, vojaško, ekonomsko, kulturno in celo miselno ter versko.

Francoska revolucija je krščanski Evropi odvzela mirno in zanesljivo samozavest, njeno zaupanje v pravilnost lastnega načina življenja in mišljenja. Čeprav je 18. stoletje poznalo mišljenje in pisanje, ki je bilo gotovo nasprotno

krščanstvu, so navadni ljudje le redko posumili, da bi lahko red, za katerega se je zdelo, da traja od vedno, propadel. Veliko ljudi je bilo navdušenih nad novimi idejami, ki so prihajale iz Francije: marsikaj se je dalo naučiti od njih. Vendar pa so se pred revolucijo komaj zavedali njihove subverzivne moči, ko bi enkrat izbruhnile in postale dominantne.

Pred kratkim sem prebral izbrane pridige Petra Pavla Glavarja, ki je bil župnik v Komendi (v Sloveniji). Bil je dober župnik, nadarjen in sposoben mož, ki je pomagal svojim župljanom, da so duhovno, ekonomsko in kulturno rasli. Pred nekaj leti sem prebral tudi zbirko njegovih pisem nečaku, ki je bil tudi duhovnik: pisma govorijo samo o kmetijstvu, ekonomiji in čebelarstvu. Glavar je umrl 13 let pred Baragovim rojstvom. Ne morem se otresti občutka duhovne in kulturne oddaljenosti teh dveh mož. Glavar je še trdno zasidran v svojem svetu; čeprav bi bilo treba v njem marsikaj spremeniti in izboljšati, za kar si je tudi prizadeval, je njegov svet še trden. Baragov svet pa je dosti manj miren, dosti bolj negotov. Baraga potrebuje torej molitev, zato da ohrani zvestobo Bogu in najde notranje ravnotežje, ki mu ga zunanji svet ne more nuditi.

Čeprav smo mi morda bližji Glavarju s svojimi naprednimi stremljenji, je kulturno in duhovno vzdušje, v katerem živimo, bolj podobno Baragovemu. Naše mišljenje je zelo posvetno. Medtem ko se je v Sloveniji ohranilo veliko sledov božje prisotnosti, kot so znamenja ob poti, cerkvice na gričih, zvonjenje zvonov, razne navade ipd., pa ta znamenja postajajo vedno manj pomembna. Kje pa srečamo take božje znake v »novem svetu«, v Chicagu in Torontu? Zaradi vzgoje, televizije, potrošništva, načina dela, skratka, zaradi celotnega okolja postaja mišljenje vedno bolj posvetno, vedno manj dovzetno za stvari, ki ne spadajo v vidni in otipljivi svet. V takem svetu je molitev potrebna bolj kot kadarkoli prej.

Molitve bo zagotavljala naša vdanost Jezusu Kristusu zaradi njega samega, ne bomo se zatekali k Njemu zaradi osebnih prošenj ali da bi izprosili mir, red in človeško dobrobit. To so seveda lepi cilji in ideali, vendar ne smejo stati nad Jezusom.

(Iz angleščine prevedla Manica Maver)

Slovo od »Čedermacev«

Drago Štoka

Dr. Drago Štoka in Valentin Birtič.

Msgr. Ivana Trinka, Valentina Birtiča, Marija Lavrenčiča, Artura Blasutta, Rina Markiča, Pasquala Gujona in Emila Cenčiča sem osebno poznal, obiskoval in cenil njih sposobnosti in vrline. Žalibog sta še med nami le zadnja dva: Pasquale Gujon in Emil Cenčič. Ne vem, koliko je še danes slovenskih duhovnikov v Benečiji, vem pa, da jih je sila malo za zadostitev verskih in narodnostnih potreb vernikov teh naših revnih, a lepih ter narodnostno in kulturno tako značilnih vasi in dolin.

Kako sem pravkar omenjene beneške duhovnike spoznal in se z njimi prvič srečal?

Msgr. Ivana Trinka, slovenskega pesnika in pisatelja, sem prvič in zadnjič srečal kot šestnajstletni študent, ko sva ga s tedanjim kontovelskim župnikom Rudijem Bogatcem obiskala na domu v Tarčmunu.

Imel je tam okrog 90 let, vendar pa je bil še vedno pri popolnoma zdravi pameti. Gostoljubno nas je sprejel (živel je s svojim nečakom) in nam pravil o Benečiji in njenih ljudeh. Bil je nekoliko zagrenjen, ker je videl in na lastni koži občutil, kako je njegov jezik in njegovo ljudstvo od oblasti zanemarjeno, emarginirano in teptano v svojih narodnostnih pravicah. Ob slovesu nam je podaril eno svojih perorisb, ki se mi je žal (med tolikimi preseljevanji) nekje izgubila. Po tem najinem obisku je Ivan Trinka kmalu za vedno zatisnil oči.

Rina Markiča nisem cenil samo kot duhovnika in kulturnika, pevca in pevovodjo zbora »Rečan«. Bil je izredno

socialen in human. Njegov pogled, nasmeh, stisk roke, večna skrb za druge, nikdar pa zase, njegova topla beseda: vse to je bilo enkratno. Tudi ne bom pozabil, kako sem ga nekega dne obiskal na Ljesah in ga končno le dobil nekje v vasi, ko je stal na z drvmi obloženem vozu in pomagal domačinu razkladati drva. Med »Čedermaci« je Rino Markič umrl najmlajši, vsi drugi so dočakali precejšnjo starost.

Mario Lavrenčič: dobrega srca in s prijetno humoristično besedo, ko je bilo to potrebno. Ko si ga obiskal, ti je ob slovesu dajal vsega: od steklenice žganja do jabolk, ko stanja in repe.

Ne bom mogel pozabiti, kako sem njemu in Cenčiču prinesel lepo novico, da mi je deželnega odbornika Stopperja uspelo prepričati, da je nujno pomagati finančno tudi duhovnikom in župnijskim krožkom, oz. skupnostim v Beneški Sloveniji. Bil je to prvi uradni prispevek slovenskim župnikom in njihovim župnijskim društvom in krožkom, odkar so beneški Slovenci prišli leta 1866 pod Italijo. Gotovo pa prvi prispevek od časa fašizma do tistega dne (mislim, da je bilo to okrog leta 1970), ko je deželni odbor odobril sicer ne visoke, ampak z načelnega stališča zelo važne prispevke. Takrat je stekla deželna podpora, ki še danes v eni ali drugi obliki traja. Bil sem na pogrebu g. Marija Lavrenčiča in bil ganjen ob tako veliki množici, ki ga je spremljala k zadnjemu počitku.

Valentin Birtič — Zdravko in Arturo Blasutto sta umrla letos skoro istočasno. Z obema sem se dobro poznal, saj sem ju kot deželni svetovalec večkrat obiskal, tako kot vse druge slovenske duhovnike v Benečiji. Bila sta si zelo različnega značaja: g. Birtič nekoliko zadržan, zelo premišljen v govoru in pogovoru, mehkega srca, občutljiv, skratka prava pesniška duša. Bolj kot zagrenjen je bil žalosten. Trpel je v svoji notranjosti, ker je moral zaradi slovenske zavesti precej moralno pretrpeti. Skoro v vsaki župniji, kamor ga je škof poslal, razen v župniji Kras, je moral čuti očitke, oz. napade, da je Slovenec, »slavo komunista« itd. To je Birtiča zelo bolelo, vendar je o vsem tem nerad govoril.

Msgr. Valentina Birtiča sem prvič srečal na sedežu Slovenske prosvete, ko je pok. prof. Peterlin povabil njega, Marija Lavrenčiča, Pasquala Gujona in Emila Cenčiča, da spregovorijo o aktualnih vprašanjih Benečije. Takrat je Valentin Birtič (če se ne motim, je bilo to srečanje v šestdesetih letih) prebral nekaj svojih lepih, čustvenih, mehkih pesmi, ki so govorile o Benečiji in slovenstvu. Zadnjič sem z njim govoril lani v vasi Matajur, kjer sta on in g. Pasquale Gujon praznovala 60-letnico mašništva in imela sloves-

ŠKRAT

III. letnik, št. 9/10, dec. 1994

Danes predstavljamo zanimivo zamejsko revijo, ki je najbrž po svoji obliki, vsebini in namenih nekaj posebne- ga tudi v vseslovenskem merilu, — si- cer pa ima zavzete naročnike in nekaj sodelavcev tudi v matični Sloveniji.

Gre za pobudo, ki je nastala vzpo- redno z dejavnostjo **Sklada Mitja Čuk**, organizacije, ki si je za prvotno nalogo zadala skrb za »otroke in mladostnike s posebnimi potrebami«, razširila pa po- tem svoje delo še na vzgojnozaposlit- veno središče in na pošolske dejavno- sti za osnovnošolce in nižješolce ter se razmahnila še z inštruiranjem za višje- šolce in poukom tujih jezikov. Temelj- na dejavnost Sklada, ki ga delno pod- pirajo javne ustanove, v glavnem pa se vzdržuje z darovi in nizko prispevno stopnjo »porabnikov« središča, pa je svetovanje staršem in sploh vsem, ki imajo opraviti z mladimi. V ta namen

ima Sklad tudi lastno strokovno knjiž- nico in izdaja lastno revijo.

In tako smo pri reviji ŠKRAT. Nje- gova duša je **Jelka Cvelbar**, ki je po- leg **Stanke Čuk** tudi vodja Sklada, obe pa sodelujeta s svojimi strokovnimi se- stavki tudi že dolga leta na Radiu Trst A in v Primorskem dnevniku, zlasti Cvelbarjeva. Revija je pravzaprav na- stala zaradi povpraševanja po vzgoj- nem in poljudnoznanstvenem gradivu, skratka po tem, da bi se vse, kar prina- šajo izkušnje pri Skladu in po čemer se pokažejo potrebe pri delu z otroki, starši in vzgojitelji, našlo nekje zapisano in bi koristilo tudi drugim vzgojiteljem.

Te želje je bilo mogoče uresničiti prav z revijo, ki bi v poljudni, prijetni ob- liki nudila ne le napotke pri vzgoji doma in v šoli, pač pa bi opozarjala tudi na vse novo, kar prinaša stroka. In zane- sljiv časnikarski čut je urednico vodil pri

tem, da je od številke do številke boga- tila Škratovo ponudbo še s članki z vseh področij, ki utegnejo zanimati tako star- še kot vzgojitelje in ljubitelje otrok, stra- ni pa je odpirala tudi aktualnostim in ko- tičkom za šport, filatelijo, narodopisje ter problemom šolstva, družine itd. Ta- ko je nekaj rubrik tudi takšnih, da pri- vlačijo otroke, recimo kotichek za risar- ske in športne spretnosti in igre.

Ne smemo pozabiti tudi na likovni in sploh grafični del Škrata. Tu je čutiti zanesljivo roko same likovno nadarje- ne urednice, posebej pa še domačih slikark, zlasti **Jasne Merku** in **Magde Tavčar** in že nekaj mlajših talentov. Urednica poleg tega pripravlja celotno številko sama v svojem novem podjet- ju za računalniško obdelavo in grafično opremo knjig in je tako Škrat oblečen v živahno sodobno grafično obleko.

Zamejski tisk je dolgo obravnaval Škrata površno. Ime Škrat je namreč časnikarjem pomenilo otroško revijo, in ker jo je izdajal Sklad Mitja Čuk, so to še poenostavili, češ da gre za revijo za

no mašo v domači cerk- vi. Pel jima je pri maši kobariški oktet. Bilo je to avgusta ob dnevu emi- granta, ki se v Benečiji vrši vsako leto.

Duhovnik Arturo Bla- sutto je bil značaj zase. Bil je odločen, zaveden Slovenec, neuklonljiv v zahtevah svojih pravic in pristojnosti.

Ker so naši časopisi in revije pri nas in v Slo- veniji o vseh imenovanih pokojnih župnikih mno- go pisali, o Arturju Bla- sutto pa manj, morda tu- di zato, ker je bil v pokoju že nekaj desetletij in se na take ljudi rado pozablja, se bom pri osebnosti g. Blasutta neko- liko dlje ustavil.

Rodil se je 23. oktobra 1913 v Viškorši pri Tipani. Umrl je torej v 81. letu, 17. septembra letos. Bil je župnik v Oso- janah v Reziji in na Ljesah v občini Grmak. Bil je odločen zagovornik narodnih pravic Beneških Slovencev, česar niso šovinisti tistega časa mogli prenašati. Bila so leta zloglas- nega gladiatorstva in prenapetih sovražnih protislovenskih sil. Začeli so ga blatiti na vse načine, mu z raznimi lažmi

Arturo Blasutto.

in izmišljotinami jemali dobro ime in seveda živce, zaradi česar se je umaknil, oz. vrnil v svojo družino, k svoji mami in nečakom, seveda tudi po nasvetu in priporočilu videmske kurije. Ko so ga leta 1956 upokojili, je imel le 43 let. Ko sem ga zadnjič obiskal (bilo je to pred kakimi 15 leti), sem začutil v njem zagrenjenega in trpečega človeka. Nera- d je govoril o svoji preteklosti, z vsem veseljem pa je s svo- jim močnim, globokim glasom pripovedoval o naravi, lju- deh na vasi, živalih. Njegova kmečka hiša v Viškorši je bi- la bolj na samem.

V PSBL (18. snopič) piše o g. Blasuttu takole:

»Blasutto je znan kot duhovnik po vseh beneških doli- nah in po Reziji, ker je vse življenje ostal zvest svojemu ljudstvu, s svojim močnim značajem branil slovenske lju- di, njihov jezik in kulturo, zagovarjal pa kulturni pluralizem. Kot dušni pastir je bil neustrašen, med zadnjo vojno je ho- dil med policijsko uro ponoči previdevat svoje bolne verni- ke, v hudem mrazu in močnih nalivih, ter srečeval partiza- ne in nemške patrulje. Ene in druge je prijazno nagovarjal in upal, da pridejo časi, ko bodo vsi ljudje bratje med seboj.«

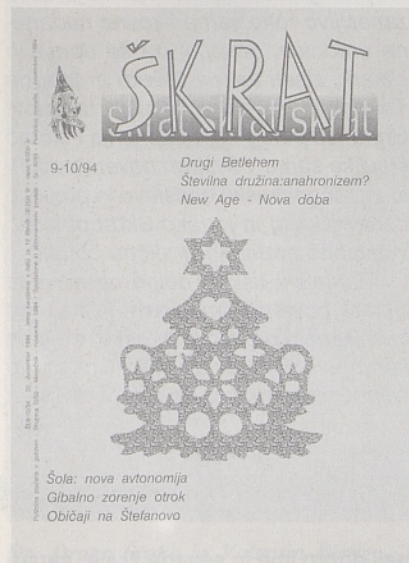
Ob spominu na te pokojne »Čedermace« me v srcu ne- kaj stisne. Spomin nanje, na katere sem bil resnično in is- kreno prijateljsko navezan, je boleč, saj je naš najzaho- dnejši del slovenskega naroda zdaj še bolj obubožan na ver- skem in narodnostnem področju, kot je bil doslej.

Bog daj temu čudovitemu najzahodnejšemu delu na- šega narodnega telesa še veliko moči in poguma, da bo mogel prehoditi še mnogo poti za pravičnejšo bodočnost beneških rojakov ter njihovih vasi in naselij.

prizadete otroke. Tako je Škrat šele zadnje čase doživel priznanje, ki mu gre in ki ga je že dolgo deležen s strani strokovnjakov v Sloveniji, od koder ima tudi vrsto uglednih sodelavcev, zdravnikov, psihologov, etnologov itd.

Sicer pa si zdaj поблиže oglejmo zadnjo, božično številko Škrata. Že na platnici je s senčno izrezanko poudarjeno praznično obeležje te številke in so izpostavljene osrednje teme: Nova avtonomija slovenske šole, Gibalno zo-

renje otrok, New Age, Ali je številna družina danes anahronizem ter Običaji na Štefanovo. Številko nato odpira kratka razpoloženska poezija Vitala Voduška: Kdaj je sveti večer. Uvodnik je napisal škofov vikar **Franc Vončina** v sodobnem duhu, njegov članek *Drugi Betlehem* je poln modernih in aktualnih referenc, tako da osvoji tako versko indiferentnega kot tudi vernega človeka in mu da začutiti osnovno sporočilo Božiča: naj bi se ne čutil nihče sam, naj ti človek pomeni več kot čas in denar, spoštuj in razumi tudi drugačne od sebe.

Jelka Cvelbar se je odpravila na Goriško k družini slikarja **Grdine** in se pogovorila z gospo Ano, materjo štirih otrok in pričakujočo petega. Intervju je kar obsežen, a razgiban in zanimiv, še posebej primeren za iztekajoče se leto družine, odpira pa tudi vrsto zanimivih vprašanj. **Martina Ozbič** govori v svojem prispevku (kot specialna pedagoginja) o delu po novih smernicah v Vzgojnozaposlitvenem središču Mitja Čuk in navaja tako pozitivne kot tudi manj po-

zitivne izkušnje z metodami, ki dopuščajo prizadetim veliko večjo avtonomijo, kot je bila doslej običajna, saj skuša osebje slediti najnovejšim smernicam v stroki.

Jelka Škerjanc pripoveduje o svojih izkušnjah v **Delavnicah za delo pod posebnimi pogoji** v Kopru, privatno pobudo, ki dosega že lepe uspehe in se ji odpira tudi javna podpora. Posebej pa poroča o sodelovanju sodelavcev tega središča na mednarodni konferenci na Bledu in podaja tudi sklepe te konference. Ti sklepi apelirajo na vest javnih ustanov in vseh ljudi dobre volje, da bi posvetili ljudem, posebno mladim s posebnimi potrebami in vsem, ki delajo zanje, potrebno skrb, pozornost in sredstva, saj imajo prav tako kot vsi drugi pravico do človeka dostojnega in čim normalnejšega življenja in do vključitve v družbo.

O zanimivih, a že skoraj izumrlih običajih na Štefanovo, ki so bili znani že v Valvazorjevem času in so ohranjeni le še v Sori pri Medvodah, piše etnologinja **Tanja Tomažič** na svoj poseben, prijetno zgovorni način. Vse drugače resnoben je seveda zapis o sodobnih gibanjih na področju verstev danes. Tokrat je na vrsti znano gibanje **New Age — Nova doba**. Avtor, **dr. Vinko Škafar**, znan strokovnjak za religiologijo, se dovolj poljudno, a strokovno neoporečno, seveda pa kritično kot teolog, dotakne vznika, razvoja in raznih današnjih smeri tega gibanja. (O tem je sicer mnogo podrobneje pisala v svoji knjigi **NEW AGE IN KRŠČANSTVO** Alenka Goljevšček.

O vsem novem na področju šolske avtonomije piše **Stanka Čuk**, sama ravnateljica in sodelavka strokovne ustanove za šolsko svetovanje in izobraževanje **IRSAE**. Ob branju se človek šele zave, kako hudo utegnejo nove uredbe prizadeti posebej slovensko šolo v zamejstvu. Članek bi si zato morali prebrati naši politiki in javni delavci in tako ukrepati.

Posebej zanimiv je sestavek zdravnika in psihiatra **dr. Viljema Ščuke** o gibalnem zorenju predšolskih otrok, v katerem odkrijemo marsikaj novega na tem področju, pa tudi opozori nas na stvari, na katere kot vzgojitelji niti ne pomislimo, pa imajo pri telesnem in duševnem razvoju otroka v uravnovešeno osebnost tako velik vpliv.

Revijo zaključujejo drobnejši zapisi, recimo — kot vedno živahno in pri- kupno napisan članek **Petra Suhadol-**

ca o filateliji, ki opozarja na božične motive na znamkah in na motive ob letu družine, **Mario Čač** pa prikazuje nekaj prijetnih iger za mlade. Sledi še beseda uredništva, ki se opravičuje, da bo nekaj izpadlih rubrik prišlo na vrsto prihodnjič.

Tako na dvaintridesetih straneh večjega formata lahko v Škratu vsak najde nekaj zase. Menim pa, da bo malo- kdo opustil kakšno rubriko, ko se bo začel vanjo, saj redko najdemo toliko pisanega gradiva z mnogoterih področij na enem samem mestu, povrh napisanega na poljuden način, ne da bi zato člankom strokovno kaj manjkalo. Če ne zaradi drugega, si jih je vredno prebrati, da osvežimo svojo v zamejstvu tako revno slovenščino s sodobno slovensko strokovno, a tudi prikupno vsakdanjo govorico. Uredništvu želimo, da bi še naprej vztrajalo pri tem prepotrebem delu. Še bolj pa si želimo, da bi po Škratu segali tisti, katerim bi najbolje služil, to je, učitelji, profesorji, časnikarji, starši, študentje, zlasti učiteljski čini — in pa seveda tudi drugi mladi. Morda je v sklopu drugih števil tega Škratovega letnika prav ta malce zahtevnejša od ostalih, z nekaj obsežnejšimi članki, zato so mi po svoje prejšnje morda bolj všeč zaradi svoje preglednosti in te-

Slovenska družina ima na mizi mladiko

matske živahnosti in razgibanosti, s široko paleto rubrik. Takšen Škrat je za naše tukajšnje bralstvo najbrž ustrenejši. Toliko v spodbudo tistim, ki bi se te sicer odlične, a manj poljudne številke, kot smo jih sicer navajeni, ustrašili. Sicer pa: škrtje so nepredvidljivi in lahko, da nam za prihodnost pripravljajo še kakšno lepo presenečenje.

Zora Tavčar

Razstava in spomin na D. Pleničarja

V prostorih Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani so 15. decembra odprli dokumentarno razstavo o delu Slovencev na Angleškem za slovensko neodvisnost, mednarodno priznanje in promocijo v letih 1991-94. Pripravila jo je arh. Jana Valenčič iz Londona. Razstavo so posvetili spominu na javnega delavca in časnikarja Dušana Pleničarja, ki je umrl pred dvema letoma v Londonu in je ob demokratizaciji in osamosvajanju Slovenije znal povezati politično in mlajšo emigracijo v skupnem delu za domovino. Ob odprtju razstave bi bil moral biti po napovedi razgovor o liku in delu Dušana Pleničarja, kar pa je brez obrazložitve odpadlo. O razstavi in Pleničarju so spregovorili dr. Irene Mislej, arh. Jana Valenčič in vodja vladnega urada za informiranje Borut Šuklje.

Družina Pleničar 10. junija 1965: žena Liza, hčerka Marjanca in Dušan.

Med prisotnimi sta bili tudi Pleničarjeva vdova Liza in hčerka Marjanca. Za odpadli razgovor je pripravila občuten spomin na očeta, ki ga tu objavljamo:

»Rada bi vam prav na kratko povedala, kaj mislim in čutim o svojem očetu in njegovih vrednotah, po katerih, kot sem prepričana, se ga boste spominjali vsi, ki ste ga poznali.

Moj oče je bil mož idej in načrtov tako v političnem kot v duhovnem življenju. Z neverjetnim požrtvovanjem je svojemu delu posvečal dolge ure vsak dan, ko se je vrnil iz službe. Spominjam se, da je zvečer največkrat sedel pri pisalni mizi in pisal pisma in članke. Kot otrok sem v polsnu sredi noči mnogokrat slišala pritajeni ropot pisalnega stroja v očetovi delovni sobi. Ko sem bila stara sedem let, se spominjam, da je prihajal domov z dela v tovarni in se odpravljal v večerno šolo, da se izuči kot tiskar. V uti na dvorišču je nato pogosto tiskal na majhnem tiskalnem stroju. Bila je to njegova prva tiskarna. Mali stroj stoji zdaj na častnem mestu v moji dnevni sobi.

Kot otroka me ni nikoli skrbelo, kako bi si zaslužila žepnino. Lepila sem naslove in znamke na kuverte za KLIC TRIGLAVA in jih z mamo v majhnem vozičku vozila na pošto. Plača je bila dobra in ni se mi bilo treba bati brezposelnosti.

Šele ko sem odrasla, sem dojela, kako dosledno je bilo očetovo življenje usmerjeno k cilju, ki si ga je zadal. Oprijel se je tiskarstva, ker je videl v tisku sredstvo, da posreduje in širi svoje misli. Težav je bilo veliko, a smatral jih je za ovire, ki jih je mogoče premagati. Gledal je v bodočnost in snoval na novo, če stari načrti niso obrodili plodu.

Velikokrat smo bili vsi v družini vključeni v delo. Iz časa, ko sem bila najstnica, se spomnim, kako smo vsi trije pozno v noč delali v tiskarni Pika Print, ki se je do tedaj že lepo razširila. Treba je pač bilo dokončati kako politično publikacijo ali cerkveni časopis. Ob takih prilikah smo veliko razpravljali. Bilo je po Vatikanskem zboru in oče je sprejel ekumenizem in nove misli in bil voljan poslušati tudi moje poglede. Zmeraj je hotel graditi mostove in spletati vezi. Velikokrat je rekel: »Vse je mogoče razrešiti, če si se pripravljen pogovoriti in če govoriš odkrito in iskreno.«

Prihaja mi na misel, da se moramo zahvaliti ljudem, kot je bil moj oče, da se moremo sestati tukaj v Sloveniji in razpravljati o teh zadevah. Ne pozabimo njihovega napornega dela in požrtvovalnosti!

Vam vsem pa, ki ste omogočili ta sestanek, najlepša hvala!«

Sezona v DSI ob koncu leta

*Urednik Mohorjeve družbe v Celju Matija Remše in msgr. Zdravko Reven na predstavitvi knjige *Palme mučeništva* (levo) in srečanje s pesnikom Tonetom Kuntnerjem (desno).*

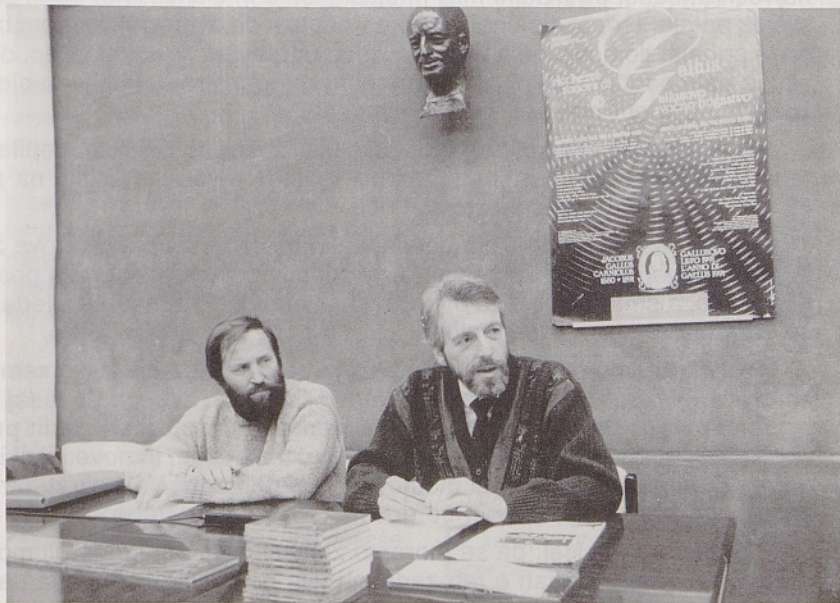
Ponedeljkov večeri v Društvu slovenskih izobražencev nudijo kot znano vsakomur nekaj, za vse obiskovalce pa so nenadomestljiv kraj družabnih srečanj in pogovorov. Pa si za kroniko oglejmo, kaj je bilo na programu zadnja dva meseca pred koncem leta. Prvi ponedeljek v novembru sta časnikar Saša Rudolf in vodja programskega oddelka tržaškega radia dr. Filibert Benedičič odgovarjala na vprašanje »Kakšno televizijo za Slovence v zamejstvu«. Naslednji ponedeljek, 14. novembra je bil gost večera slovenski pesnik in igralec Tone Kuntner. Prof. Pavle Merku je v ponedeljek, 21. novembra, imel predavanje na temo »Tudi toponomastika ima svoje tabuje«. Zadnji ponedeljek v novembru sta msgr. dr. Zdravko Reven in urednik celjske Mohorjeve Matija Remše predstavila knjigo »Palme mučeništva« o pobitih duhovnikih med zadnjo vojno. Prvi ponedeljek v decembru sta Janko Ban in Ivan Florjanc predstavila lasersko ploščo »Gallusovo zvočno bogastvo«. Naslednji ponedeljek, 12. decembra, so prof. Martin Jevnikar in avtorja dr. Janko Jež in Paolo Parovel predstavili italijansko izdajo »Brižinskih spomenikov«, ki sta jo izdali založbi Mladika iz Trsta in Vallecchi iz Firenc. 19. decembra je bilo v Peterlinovi dvorani zadnje srečanje pred božičnimi prazniki.

Ob tej priložnosti so odprli slikarsko razstavo Franka Žerjale »Križev pot« in poslušali božično duhovno misel, ki jo je podal duhovnik Jože Špeh.

Društvo slovenskih izobražencev bo svojo kulturno sezono ob ponedeljkih zvečer nadaljevalo po božičnih in novoletnih praznikih.

UMRL FRANJO SEKOLEC

V Londonu je 27. oktobra umrl Franjo Sekolec. Imel je 85 let. Pred vojno je bil vodja mariborskega uredništva Slovenca. Med vojno je bil domobranski častnik, po taboriščni dobi pa se je naselil v Veliki Britaniji. Bil je v vodstvu Slovenske ljudske stranke in v Londonu več let izdal ciklostilirano revijo Pismo.

Prof. Ivan Florjanc in Janko Ban na predstavitvi laserske plošče »Gallusovo zvočno bogastvo«.

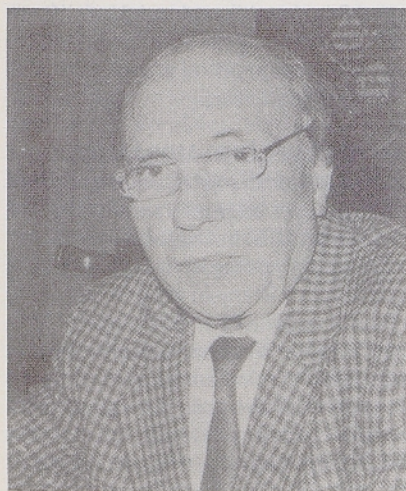
20 let SLORI

Slovenski raziskovalni inštitut SLO-RI je delovno praznoval svojo 20-letnico. 16. in 17. decembra je priredil na Padričah pri Trstu posvet Narodnostna skupnost — čezmejno povezovanje in evropska integracija. Sodelovali so strokovnjaki iz Italije, Slovenije in Hrvaške. Večji del referatov so objavili v zborniku Narodne manjšine danes in jutri, ki sta ga uredila ravnatelj Slorija dr. Emidij Susič in prof. Inka Štrukelj iz Ljubljane. V slovenščini, italijanščini in angleščini je izšla še brošura SLORI 20, ki predstavlja strokovno delo inštituta ob jubileju.

Tik pred posvetom pa je SLORI izdal še svoj 123. delovni zvezek Podoba našega otroka v Porabju in pa v slovenščini in italijanščini tiskano knjigo o mladinskem raziskovalnem taboru Laško 91.

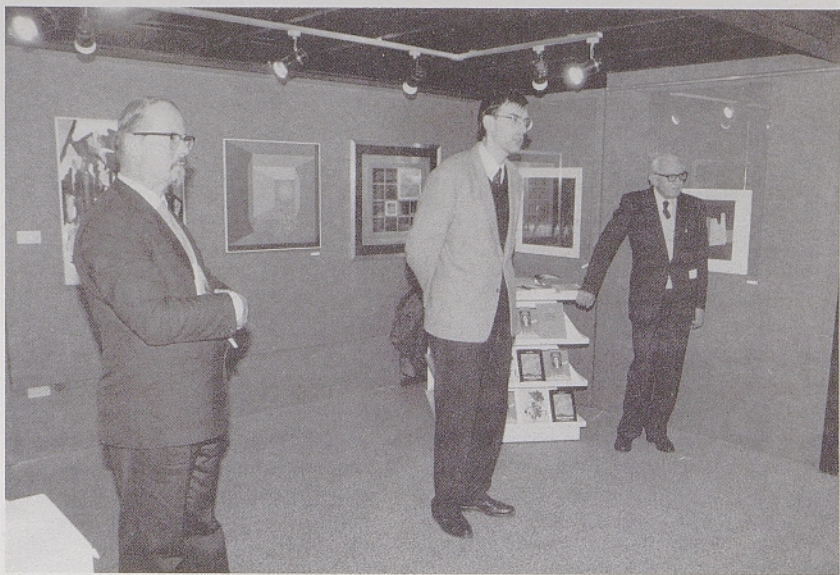
DR. ZORKU HAREJU NAJVIŠJE PRIZNANJE

Na slavnostni seji Zveze kulturnih organizacij Slovenije v Cankarjevem domu v Ljubljani so 6. decembra podelili dve zlati in pet srebrnih odličij najzaslužnejšim delavcem na področju ljubiteljske kulture. Dobitnik odličja z zlatim listom je bil tudi dr. Zorko Harej, dolgoletni predsednik ZCPZ na Tržaškem, ki se je glasbi posvetil z veliko ljubeznijo že v mladih letih in ji ostal zvest do danes. Dr. Harej ima veliko zaslug kot pevovodja, skladatelj in organizator pa tudi kot publicist. Odličje s srebrnim listom pa je prejel tudi Boris Kuret iz Ricmanj za dosežke pri dokumentacijskem in raziskovalnem delu. Obema iskreno čestitamo.

Dr. Zorko Harej.

70 let Goriške Mohorjeve družbe - končan PSBL

Dr. Jožko Markuža, Marko Tavčar in prof. Martin Jevnikar na predstavitvi mohorjev v Tržaški knjigarni.

Goriška Mohorjeva družba je 9. decembra praznovala svojo 70-letnico. Dopoldne je v Katoliški knjigarni v Gorici predstavila svoj knjižni dar za leto 1995, popoldne pa je imela slovesnost v Zavodu sv. Družine. Privabila je veliko ljubiteljev dobre knjige in uglednih predstavnikov iz zamejstva, matične Slovenije in Koroške. Prisotne so tako ob predsedniku GMD msgr. Oskarju Simčiču in odbornici prof. Mariji Češčut pozdravili predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti prof. France Bernik, državni sekretar za Slovence po svetu dr. Peter Vencelj, zastopnik Mohorjeve iz Celovca inž. Franc Kattinig, zastopnik Mohorjeve družbe iz Celja prof. Miloš Rybár, podpredsednica Zgodovinskega društva Slovenije dr. Jera Vodušek Starič, predsednica Sveta slovenskih organizacij Marija Ferleč, senator Darko Bratina, predsednica Konference za Slovenijo pri Svetovnem slovenskem kongresu dr. Irene Mislej in predstavnica Katoliške knjigarne Jerica Humar. Večer je vodil tajnik GMD Marko Tavčar.

Posebne pozornosti je bil deležen 20. in zadnji snopič Primorskega slovenskega biografskega leksikona, ki po 20 letih z dodatki vred zaokroža to monumentalno delo. Prof. Martin Jevnikar, ki ga je urejal, je povedal nekaj misli o podvigu.

Ostale knjige iz zbirke za leto 1995 so Koledar, ki ga je uredil dr. Jožko Markuža, zbirka zgodnjih novel tržaškega pisatelja Alojza Rebule Vinograd rimske cesarice in spomini tigrovskega voditelja Zorka Jelinčiča Pod svinčenim nebom, ki sta jih uredila skoraj 30 let po očetovi smrti Rada in Dušan Jelinčič.

BIBLIOGRAFIJA MEDDOBJA

Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani je izdala več kot 100 strani obsežno knjigo z naslovom Bibliografsko kazalo Meddobja. Mag. Rožina Švent je uredila bibliografijo vodilne zdomske kulturne revije Meddobje iz Buenos Airesa za prvih 40 let izhajanja (1954-93). Gre za 1306 člankov in drugih bibliografskih enot preko 400 avtorjev, kar je po vsebini razvrstila v 13 razdelkov in opremila z osebnim kazalom ter prikazom vseh publikacij Slovenske kulturne akcije.

HVALEŽNICA

V tržaški stolnici sv. Justa je bila 13. novembra že tradicionalna zahvalna maša tržaških vernikov, ki je obenem eno izmed rednih letnih srečanj s tržaškim škofom. Msgr. Bellomi je maševal in pridigal o družini kot žarišču novega upanja. Zelo opazna je bila prisotnost skavtov, cerkvenih pevcev in noš.

Jesenski glasbeni podvigi na Tržaškem in Goriškem

Orkester in zbor v cerkvi Sv. Jakoba v Trstu med izvedbo kantate »Oljki« (zgoraj) in posnetek s pevske revije ZCPZ v Kulturnem domu v Trstu (spodaj).

Ob 120-letnici rojstva pesnika Simona Gregorčiča je Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice pripravila izvedbo kantate p. Hugolina Sattnerja za soliste, zbor in orkester Oljki na Gregorčičevo besedilo. Dirigent je bil prof. Hilarij Lavrenčič. Premiera odličnega glasbenega dogodka je bila 27. novembra v cerkvi sv. Ignacija na Trnavniku v Gorici. Po ponovitvah v Štandrežu so kantato 10. decembra izvedli pri Sv. Ja-

kobu v Trstu, 11. decembra pa v Št. Pri možu na Koroškem.

Že 12. in 13. novembra je ZSKP iz Gorice priredila 36. revijo pevskih zborov Cecilijanka. Tudi ta prireditev je bila posvečena obletnici »Goriškega slavčka«. Na njej je nastopilo 16 zborov.

Revija Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta pa je bila 20. novembra. Nastopilo je 11 pevskih skupin. Priložnostni govor je imel prof. Humbert Mamolo.

»Dosje« Mačkovšek

Kot 7. številka glasila Arhivskega društva Slovenije Viri je izšlo izredno zanimivo gradivo iz osebnega arhiva inž. Janka Mačkovška (1888-1945), ki ga hrani Arhiv Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani. Izbrala, prepisala in uredila ga je zgodovinarica dr. Jera Vodušek Starič ter mu dala naslov »Dosje« Mačkovšek. Na 236 straneh velikega formata so njen uvod, opombe in gradivo, razdeljeno na štiri poglavja. Kaže nam Mačkovška kot središčno osebo nekomunistične ilegale iz liberalnih vrst, vezni člen med Slovensko zavezo in jugoslovansko begunsko vlado ter zahodnimi zavezniki, a tudi posredovalca obveščevalnega gradiva. Mačkovška so zaprli Nemci in je umrl v Dachau.

Predstavitve publikacije je bila 15. decembra v Ljubljani. O njej sta spregovorila dr. France Dolinar in avtorica, med razgovorom pa so se oglasili tudi nekateri pričevalci, na primer odv. Branko Agneletto iz Trsta.

ANDREJ IZ LOKE

Študijski center Nediža je 16. decembra predstavil v Špetru dvojezično knjigo Po poteh Andreja iz Loke. Nastala je s pomočjo strokovnjakov iz Slovenije in Furlanije. Z besedo in 170 fotografijami prikazuje delo slovenskih stavbarjev in obrtnikov v Benečiji in Furlaniji v času od 15. do 18. stoletja.

UMRL TINE DUH

V Argentini je 7. novembra umrl pravnik Tine Duh, predsednik Slovenskega državnega gibanja v Argentini. Doma je bil iz Prekmurja. Veliko je pisal v Smer v slovensko državo. Ko se je list nekako spojil s Slovensko državo iz Toronta, je postal argentinski urednik tega časopisa.

KOSOVELOVI »MINIATURICI«

Ob 90-letnici rojstva pesnika Srečka Kosovela sta se primorski kulturni delavki Jolka Milič in Cveta Stepančič odločili za lepo pobudo. V Galeriji Lojzeta Spacala v Štanjelu sta predstavili miniaturni izdaji Kosovelovih pesmi Majhen plašč in Ves svet je kakor v enajstih jezikih in v likovni opremi Cvete Stepančič. Ti dve in še dve nadaljnji Kosovelovi pesmi je za to priložnost uglasbil Bojan Adamič, ki jih je na klavir spremljal v izvedbi Meri Avsenak in Jerice Mrzel.

Predsednik SAZU dr. France Bernik sprejel avtorje Brižinskih spomenikov v italijanščini

Predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. France Bernik je s podpredsednikom Cirilom Zlobcem in sodelavci v petek, 16. decembra, sprejel na sedežu najvišje slovenske kulturne in znanstvene ustanove avtorja in založnika študije o Brižinskih spomenikih v italijanščini »Monumenta frisingensia«, ki je izšla v okusno opremljeni knjigi pri založbi Mladike iz Trsta in Vallecchi iz Firenc.

Avtorjema prof. Janku Ježu in Paolu Parovelu ter uredniku Mladike Mariju Maverju se je predsednik dr. Bernik zahvalil za predstavitev najstarejših znanih zapiskov v slovenščini in slovenske kulture in prisotnosti sploh italijanskega svetu. Predsednik dr. Bernik jim je v priznanje podelil srebrnike, ki so jih skovali ob 300-letnici ustanovitve Akademije Operosorum v Ljubljani.

KIP SVETOKRIŠKEGA

Profesor zgodovine na Teološki fakulteti v Ljubljani p. Metod Benedik je 11. decembra govoril o slovitem pridigarju kapucinu Janezu Svetokriškem, ko so mu v Vipavskem Križu odkrili spomenik. Kip je izdelala Maria Grazia Colini iz Vidma.

DOLHAR O KUGYJU

Dr. Rafko Dolhar je pri Goriški Mohorjevi družbi izdal novo knjigo s planinsko tematiko. Nastala je ob 50-letnici smrti tržaškega gornika, planinskega pisatelja in glasbenika dr. Juliusa Kugyja, predstavlja pa Kugyjev pogled na Julijce, njegove knjige in pa avtorjev odnos do teh vprašanj. Naslov ima Od Trente do Zajzere. Julius Kugy, slovenske gore in ljudje. Predstavitev je bila 15. decembra v Katoliški knjigarni v Gorici, ki je vse bolj živahno žarišče leposlovnega in likovnega dogajanja.

SLOVAR V ENI KNJIGI

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je pripravila izdajo Slovarja slovenskega knjižnega jezika, ki ga poznamo v petih debelih zvezkih, v eni sami knjigi. Prihodnje leto bo njena vsebina na voljo tudi na računalniški disketi.

Predsednik SAZU dr. France Bernik je v Ljubljani sprejel avtorja in založnika italijanske izdaje Brižinskih spomenikov. Od leve: dr. France Bernik, Ciril Zlobec, dr. Janko Jež in Paolo Parovel.

GLASBENA ŠOLA V KATOLIŠKEM DOMU

Velikopotezni obnovitveni posegi spreminjajo Katoliški dom v Gorici v sodobno večnamensko kulturno, športno in družabno središče. Dne 18. decembra so uradno predali namenu nove prostore za Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel. Gre za učilnice, dvorano za prireditve in druge prostore.

25 LET KD REČAN

Kulturno društvo Rečan z Lies v Beničiji je praznovalo 25-letnico. Njegov predsednik je Aldo Clodig. V četrto stoletja so pevci in prosvetni delavci iz te skupine opravili ogromno delo, saj so bili ob nastanku pravi pionirji in so nalteli na hude ovire.

POKLICNO IZOBRAŽEVANJE

Slovenski deželni zavod za poklicno izobraževanje je 18. novembra odprl nov sedež ob Dijaškem domu v Trstu. Po 15 letih dela ima zdaj primerne prostore. Predsednik ustanove je Branko Jazbec, ravnateljica pa Tamara Blažina.

DOM IN SVET 1994

Prof. Stanko Janežič je s sodelavci v Mariboru izdal nov zbornik Dom in svet. To je že sedmi zaporedni dnevnik, ki ga odslej izdaja Slomškova založba. Na 273 straneh je nad 30 avtorjev prispevalo vrsto zanimivih esejev, razgovorov in literarnih stvaritev.

30 LET DOMA J. UKMARJA

Dom Jakoba Ukmarja v Šklednju v Trstu je 11. decembra praznoval svojo 30-letnico. O opravljenem delu je spregovoril njegov pobudnik in predsednik, škedenjski dušni pastir za Slovence Dušan Jakomin. Zapel je domači mešani zbor pod vodstvom Aleksandra Sluge, pel in igral pa je še ljudski glasbenik Vekoslav Batista.

IZ MOJEGA ŽIVLJENJA

Avtobiografijo Henrika Tume s tem naslovom je prof. Marjan Vončina prevedel v italijanščino. Z naslovom Dalla mia vita je izšla pri tržaški založbi Devin. Uvod ji je napisal prof. Angelo Ara. Pobudo za prireditev Tumovih spominov in pogledov na politično in družbeno stvarnost italijanski javnosti je dal Slovenski mladinski rekreacijski in kulturni klub (SMReKK) iz Gorice.

MATJAŽEVA VOJSKA

Zdenko Zavادلav je knjigo Križarji — Matjaževa vojska na Slovenskem objavil tudi kot podlistek v Slovincu. Ob koncu pa je dodal še Opombe pod črto.

MOBILIZIRANCI

To je naslov knjige o trpki usodi Štajercev in Gorenjcev, ki so jih med vojno Nemci mobilizirali in poslali na fronto. Predstavili so jo 30. novembra v Mariboru. Uredil jo je časnikar Bojan Tomažič, vsebuje pa 23 pričevanj.

NOVI ČLOVEK V DANAŠNJI DRUŽBI

To je naslov teološkega simpozija, ki so ga 9. in 10. decembra priredili v Trstu jezuiti iz Trsta, Gorice in središča Aletti v Rimu. Tam je dejaven p. Marko Rupnik, ki je tudi začel z založbo duhovnih del Edizioni Lipa (Via Paulina 25, 00184 Rim, faks 06-485876). Novembra so izšle že štiri knjige, med drugim gradivo s simpozija v Gorici o pastoralnih izkušnjah jezuitskega središča Stella Mattutina. Temu je jezuitski general leta 1986 naložil poslanstvo, naj s kulturo, vzgojo in duhovnostjo prispeva k spravi med Italijani in Slovenci.

Na tržaškem posvetu sta v italijanščini predavala tudi p. Rupnik in pisatelj Alojz Rebula, medtem ko je prof. Tomaž Simič sodeloval pri okrogli mizi o položaju v Trstu.

UMRLA JE RADA JELINČIČ

V Piranu je 13. decembra umrla prof. Rada Jelinčič. Stara je bila 65 let. Bila je hčerka narodnega delavca Zorka Jelinčiča in njegove prve žene Fanice Obid. Z njo je bila tudi v konfinaciji.

Rada Jelinčič je s polbratom Dušanom za letošnjo zbirko Goriške Mohorjeve družbe uredila očetove spomine na leta tigrovstva in zaporov Pod svinčnim nebom.

NIČ VEČ ZAMOLČANA

V Ljubljani so 14. decembra predstavili Balantičev in Hribovškov zbornik. Izdala ga je Mohorjeva družba iz Celja, vsebuje pa referate s posveta na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti 20. in 21. januarja 1994 o dolgo zamolčanih pesnikih Balantiču in Hribovšku. Uredil ga je Marjan Dolgan.

SNG MARIBOR

Slovensko narodno gledališče Maribor je dobilo novo veliko dvorano s tisoč sedeži. Slovesno jo je odprl slovenski predsednik Milan Kučan 11. novembra. Načrt je pripravil arh. Branko Kocmut, za notranjo opremo pa arh. Miro Zdovc.

40 LET SKGZ

Slovenska kulturno gospodarska zveza je 7. decembra s proslavo v Kulturnem domu v Trstu proslavila 40-letnico ustanovitve. Ob kulturnem programu je govoril njen predsednik Klavdij Palčič. Slovenski predsednik Milan Kučan je udeležencem poslal daljše pismo.

AKADEMIKA GOSAR IN LOGAR NAGRAJENA

Minister za znanost in tehnologijo Rado Bohinc je podelil več nagrad za znanstveno-raziskovalno delo. Za življenjsko delo sta bila nagrajena akademika fizik Peter Gosar in dialektolog Tine Logar.

DA NE BI POZABILI

Član Rotary kluba iz Portoroža dr. Boris Filli, je decembra izdal pri založbi Lipa v Kopru brošuro Da ne bi pozabili. Slovenija ni nikomur nič dolžna. Gre za odgovor za italijanske pretenzi-je in protislovenske polemike.

MEDNARODNI POSVET V ŠPETRU

V Špetru v Benečiji je bil od 11. do 13. novembra mednarodni strokovni posvet o otroškem govoru in manjšinah. Priredili so ga domači Študijski center Nediža, italijansko manjšinsko združenje CONFEMILI in stolica za sodobne jezike na videmski univerzi. Zbralo se je 120 strokovnjakov iz številnih narodnih manjšin po Evropi. Priložnost so imeli, da se seznani tudi s položajem Slovencev v videmski pokrajini.

STANIČEVA 220-LETNICA

Zgodovinsko društvo za severno Primorsko iz Nove Gorice je skupno s Frančiškanskim samostanom priredilo 18. novembra na Sveti gori posvet ob 220 letnici rojstva Valentina Staniča iz Kanala. Bil je duhovnik, pesnik, pisatelj, prevajalec, šolnik, planinec in človekoljub. O njegovem delu se je zvrstilo šest referatov.

KOORDINACIJA MANJŠINSKIH STRANK

V Bocnu so se 18. novembra zbrali predstavniki najpomembnejših političnih strank iz Italije: Slovenske skupnosti, Južnotirolske ljudske stranke, Valdostanske zveze in Tridentinsko tirolske avtonomistične zveze. SSk so zastopali deželni tajnik Martin Brecelj, deželni predsednik Marjan Terpin in odgovorni za stike z manjšinami prof. Andrej Bratuž. Dogovorili so se o ustanovitvi koordinacijskega telesa in skupnih pobudah proti oživiljenemu italijanskemu nacionalizmu in centralizmu. Južni Tirolci so prvič po dolgoletnem omalovaževanju stikov z ostalimi manjšinami v Italiji stopili na čelo nove solidarnostne pobude. Trenutno je vodja njihove stranke mladi odvetnik in poslanec Siegfried Brugger.

SLOVENSKA DRŽAVNOST

V začetku novembra je Slovenska akademija znanosti in umetnosti priredila v Ljubljani tridnevni posvet o Slovincih in državnosti. Obravnavali so razvoj državne misli pred nastankom Jugoslavije, med obema vojnama in po drugi svetovni vojni. Nekateri odmevni referati so bili namenjeni »slovenski pomladi«, državnim misli pri politični emigraciji in vlogi Cerkve.

OKOPI

Pri Mladinski knjigi v Ljubljani je izšla nova knjiga enega izmed protagonistov slovenske pomladi in boja za osamosvojitve Janeza Janše Okopi, s podnaslovom Pot slovenske države 1991-94. V desetih poglavjih sedanjí predsednik Socialdemokratske stranke Slovenije ocenjuje položaj po osamosvojitvi in najbolj žgoča vprašanja. Med drugim objavlja opis očetove rešitve iz brezna v Kočevskem Rogu, kjer se je po vojni znašel kot vrnjeni domobranec, določen za likvidacijo. Zgodba tega rešenca je bila anonimno objavljena že lani v Družini.

ŠKOFOVI ZAVODI

Ljubljanski nadškof Šuštar je 11. novembra blagoslovil novo telovadnico, ki je zrasla ob Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani. Med slavnostno akademijo je spregovoril rektor ljubljanskega vseučilišča akademik Miha Tišler.

MNENJE LOJZETA UDETA O VOJNI

Pri Slovenski matici je izšla zbirka člankov in pisem, ki jih je v letih 1941-44 napisal Lojze Ude. Znani javni delavec je bil na strani Osvobodilne fronte, kritičen pa je bil do komunistov. Knjigo z naslovom Moje mnenje o položaju je uredil zgodovinar Boris Mlakar.

UMRL PROF. BORIS TOMAŽIČ

Na Opčinah je 18. novembra umrl prof. Boris Tomažič. Ves povojni čas do upokojitve je poučeval na slovenskih šolah v Gorici in Trstu. Bil je tudi ravnatelj in ustanovitelj nižje srednje strokovne šole v Gorici, pred upokojitvijo pa prvi redni ravnatelj klasičnega liceja v Gorici. Za šole je napisal 12 učbenikov in pripomočkov. Prof. Tomažič se je rodil 28. novembra 1913 v Srednjem pri Kanalu, klasično filologijo pa je končal leta 1941 na Katoliški univerzi v Milanu.

JURIJA PALJKA NEMIR

Vipavski ustvarjalec Jurij Paljk, ki že dolgo živi v zamejstvu in je zdaj zaposlen pri Katoliškem glasu v Gorici, je pri založbi Pegaz v Ljubljani izdal svojo drugo pesniško zbirko — Nemir. Sprememno besedo je napisal Igor Torkar. Prva zbirka, Soba 150, je izšla leta 1986.

SPOMENIK ANDREJU GOSARJU

V Logatcu so na trgu pred cerkvijo, ki ga je uredil arh. Franc Kvaternik, 27. novembra odkrili spomenik domačemu politiku in krščansko socialnemu mislecju dr. Andreju Gosarju. Kip je izdelala Alenka Vidrgar. Spregovorila sta Marcel Štefančič in Milan Zver.

Že aprila so v Logatcu priredili posvet o Gosarju. Temu zamolčanemu javnemu delavcu je posvetila oddajo tudi slovenska televizija. V rojstnem kraju so še poskrbeli za natis neobjavljenega Gosarjevega poveljnega dela Sodobna socialna etika.

Mohorjeva družba iz Celja pa je 1. decembra predstavila ponatis Gosarjevega najbolj znanega dela Za nov družbeni red, ki je v dveh zvezkih izšel v letih 1933-35.

Prvo monografijo o Gosarju je napisal prof. Tomaž Simčič iz Trsta, leta 1992 pa sta jo v knjigi izdala revija Mladika iz Trsta in dnevnik Slovenec iz Ljubljane.

MARJANA LIPOVŠEK V MILANU

V milanskem gledališču Scala so začeli novo operno sezono 7. decembra s premiero Wagnerjeve Valkire, ki jo je dirigiral Riccardo Muti. Slovenska mezzosopranistka Marjana Lipovšek je odpela pomembno vlogo Fricke, ki je po mnenju kritike dobila nov poudarek.

SLOVENISTI V ZDA

Družba za slovenske študije (SSS) je priredila svoje letno srečanje v okviru kongresa Ameriškega združenja za pospeševanje slovanskih študij, ki je bil od 17. do 20. novembra v Philadelphiji. Organizacijski sestanek SSS je vodil predsednik prof. Henry Cooper jr. z univerze Indiana. Družba izdaja svoj bilten SSS Letter in revijo Slovene Studies, ki jo ureja prof. Tom Priestly. Prof. Jože Velikonja je za začetek leta 1995 napovedal prvo redno izdajo leksikona Who's Who of Slovene Descent in the United States. Poskusna izdaja je izšla že pred časom.

Družba za slovenske študije pa je na omenjenem slavističnem kongresu pripravila tudi štiri strokovne posvete z udeleženci iz ZDA, Kanade, Slovenije in Trsta.

Zadnji v vrsti industrijskih obratov, ki se jim mora Trst odpovedati, je železarna v Škednju. Z delavci so solidarni vsi Tržačani in javni upravitelji. Na posnetku tržaški škof Lovrenc Bellomi med železarji na Velikem trgu, za njim župan Illy.

UMRL DR. T. VEITER

Oktobra je, star 87 let, umrl znani avstrijski strokovnjak za narodne manjšine dr. Theodor Veiter. Rodil se je 22. septembra 1907 v Münchnu, vendar je odrasčal na Koroškem in živel v Avstriji. Že leta 1936 je napisal knjigo o koroških Slovencih, katerim je posvečal strokovno in prijateljsko pozornost do smrti. O koroških Slovencih je izdal knjigo tudi leta 1970. Pozorno je sledil tudi problemom Slovencev v Italiji in prebiral zamejsko ter zdomsko publicistiko. Napisal je kakih 400 knjig, razprav in referatov, predaval na univerzi v Innsbrucku in vodil odvetniško pisarno v Feldkirchu. Zelo dejaven je bil pri Federalistični uniji evropskih narodnostnih skupnosti in veliko je pisal za dunajsko revijo Europa Ethnica.

MAL POLOŽI DAR... DOMU NA OLTAR

Pod tem naslovom iz časov nabiralnih akcij pod staro Avstrijo je zgodovinar dr. Andrej Vovko objavil glavno svojo doktorsko disertacijo o zgodovini Družbe sv. Cirila in Metoda v letih 1885-1918. Pomembno študijo o šolstvu v narodnostno ogroženih krajih je izdala Slovenska matica.

STARI SKAVTI

»Stari skavti in skavtinje«, ki v Sloveniji ostajajo zvesti izkustvu predvojnega skavtizma, so imeli v začetku oktobra svoje že 30. letno srečanje na Pohorju.

UMRL P. FIDELIS KRANER

V Ljubljani so 6. decembra pokopali kapucina p. Fidelisa Kranerja. Rodil se je 10. junija 1914 pri Sv. Benediktu na Štajerskem, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1940. Ob okupaciji se je umaknil v Gorico, kjer je bil v dušnem pastirstvu do leta 1968. Veliko je spovedoval, obiskoval bolnike in kaznjence ter maševal v slovenščini. Nato je bil izseljenjski duhovnik v Švici. Zaradi bolezni se je vrnil v Slovenijo.

KNJIGA BORISA RACETA

Dolgoletni predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze Boris Race je ob 40-letnici organizacije izdal pri založbi Devin v Trstu okoli 500 strani debelo knjigo Razlogi za vztrajanje. Gre za članke, govore in zapise iz osebnega arhiva z nekaj komentarji iz zadnjega časa. Zgodovinski esej o Slovencih ob zahodni meji v letih 1848-1980 je prispeval dr. Boris Gombač iz Ljubljane.

TABORNIKI POSTALI SKAVTI?

Svetovna fantovska skavtska organizacija je sprejela kot redno, in to 135. članico Zvezo tabornikov Slovenije. Pred tem je ta dosegla dogovor o asociaciji z Združenjem slovenskih katoliških skavtinj in skavtov, ki je tako posredno tudi vključeno v svetovno zvezo. Ta že od nekdaj priznava za vsako državo le po eno organizacijo oz. po eno zvezo organizacij.

Pavla Gruden: Snubljenje duha

Pri Slovenski izseljenski matici v Ljubljani je izšla pesniška zbirka Pavle Gruden **Snubljenje duha**. Grudnova živi od leta 1948 v Sydneyu v Avstraliji, kamor se je umaknila po zadnji vojni 1948 iz Ljubljane, kjer se je rodila 1921. Ob njenem prihodu je bilo vseh Slovencev v Avstraliji kakih deset tisoč, 3.000 v Sydneyu, prav toliko v Melbournu, 1.000 v Adelaidi, ostali so raztreseni po vsej Avstraliji, imajo pa še to posebnost, da je izseljenec Ljenko Urbančič leta 1969 kupil v avstralski divjini goro in jo proglasil za »Svobodno Slovenijo«. Na vrhu je zgradil stolp za bivanje, vso goro pa je obdal s kipi slovenskih mož, ki jih je sam izklesal.

V Sydneyu sta prva slovenska frančiškana, patra Okorn in Korbič, organizirala tamkajšnje Slovence, poskrbela za versko življenje, uredila Slovenski dom z osnovno šolo in pomagala pri ustanavljanju organizacij. Leta 1952 sta začela izdajati revijo *Misli*, ki naj bi povezovala vse Slovence, zato so bile v začetku predvsem informativno glasilo, pozneje pa se je list razširil v pravo revijo na 32 straneh in izhaja redno vsak mesec.

Grudnova se je pridružila tem frančiškanskim organizacijam in pobudam in začela s pesmimi sodelovati v *Mislih*. Ko so začeli izhajati še drugi listi, je sodelovala tudi pri njih. V 50. letih je umolknila, v kulturno in publicistično delovanje se je vključila šele ob nastanku lista *Avstralski Slovenec* (1979-1983). Bila je med ustanovitelji Slovensko-avstralskega literarno-umetniškega krožka SALUK, ki je pritegnil v svoje vrste večino avstralskih ustvarjalcev in se povezal z domovino, ki velikodušno izdaja njihova leposlovna dela. Tako je tudi Pavla Gruden prišla do svoje prve knjige v Ljubljani pri Slovenski izseljenski matici.

Knjigo *Snubljenje duha* je tehnično uredil Janez Reher, spremno besedo je napisal Boris A. Novak, ilustriral jo je akademski slikar Karel Zelenko.

Pavla Gruden je uvrstila v knjigo samo pesmi v obliki japonskega **haiku**, to so pesmi, ki imajo samo tri verze, prvi in tretji imata po 5 zlogov, drugi 7. Torej izredno kratka pesem, ki ni primerna za opisovanje, izpovedovanje daljših misli in čustev, ampak za občutke, prebliske, bežne zaznave, globoka spoznanja, važne ugotovitve in druga enkratna doživetja.

Te pesmi je razdelila v šest razdelkov ali ciklov in jim dala naslove: Med zvezdami, Pod slovenskim nebom (1984), *Terra felix*, Kri in duh, Iz podob ognja in Na robu teme. Vendar pa med cikli ni velike vsebinske razlike.

V prvem ciklu so pesmi o vsemirju, o soncu, luni, zvezdah, Rimski cesti in zemlji. Povsod vidi toliko lepote, smotrnosti in božje vsemogočnosti, da ugotavlja: »Ne, ni trenutka, / ne z dušo ne z naravo, / brez Prazasnutka.« Vse veličastvo narave pa človeka ne gane in ne pritegne: »Čez svod črn oblak / v žaru cele mavrice — / pešci zro v tlak.« V vesolju pa je madež: »Planet zle volje / pošastnih naraščajev — / brat brata kolje.«

V cikel *Pod slovenskim nebom* je zajela polno idilične naravne lepote, ki je tako pri srcu slovenskim pesnikom. Na Griču je raj: »Dom s trto. Lipa. / Voda, prst, les, mleko, vol. / In zrak utripa.« V Visokem poletju »Seno opija. / V žilah žeja, med zori, / v sli iluzija.« Pesnica uživa prvinsko lepoto: »Strmim na brvi: / srna ob potoku, v njem / Luč in postrvi.« Zvečer posluša dvospev slavčka in navčka: »Čuj pesem slavčka, / kako se v mrak polega / s pripevom navčka...« V naravi vidi toliko umiranja in iz njega novega življenja, da jo spreleti zla slutnja: »Bohot lapuha — / piki! V meni skrb za rod, / prepoln napuha.« In še skrb za slovenski narod: »Skala. Razklana / kot razdvojeni narod — / slovenska rana.«

V novi domovini, ki jo imenuje »*Terra felix*« vse zeleni, cvete in poje. »Milo Južni križ / pot kaže brodolomcem — / Zemlja vsa navzkriž.« Prevzema jo blaženost: »Te oči, o Bog, zro / v polmrak, ki se razpira / v soncu kot OKO.« Panj ji kliče »grozovit spomin na kacete«. V novembru so v Avstraliji grozdi zvončkov, doma pa je sneg. Sveti večer leta 1992: »Zvezde migljajo / v mir... Mlaj! Pod Južnim križem / ptički cingljajo.« Cvetoče polje jo zanaša v omamo: »Cvetoče polje / srce boža, zanaša / me v svetobolje.« In še občutki v Plavih in Snežnih gorah, ki so tako veličastne in mo-gočne, da odvezemajo besedo in prebujajo prastrah.

Poezija je »Smrt in življenje. / Kristal v naravi duha. / Svetlo trpljenje.« Sedi na čereh in premišljuje: »Ocean do-ji / življenje - človek mori / za nične reči...« Sprašuje se, kaj je človek: »Bog v nas — človečnost. / Meso, kri, kost — živana. / Jaz — samovšečnost.«

V zadnjem ciklu je na robu teme: »Naš planet leti / v Logosu. Mi vsak zase / v slepih ulicah. «Nikjer ne vidi ljudi:» Gledam se: človek. / V živali vidim žival. / Le kje so ljudje?« In še bridka ugotovitev: »V nihanju sveta / luč — tema, luč — tema, luč — / tema ugnanih.«

Zbirka je prav gotovo novost v slovenski poeziji, saj prihaja kot zrel sad celine, kjer je tako malo Slovencev in še manj pesnikov. Tudi Grudnova se je v Avstraliji naselila, vendar ji je celina prirasla k srcu, da jo občuti kot svojo, jo živi in ji poje pesmi. Pomembna je tudi po pesniški obliki, po japonskem »haiku«, ki je že zastopan v slovenski poeziji, vendar v manjših obsegih. Če je haiku kratka in zgoščena oblika, pa je Grudnova v njih izpovedala vse, kar jo je veselilo ali težilo, žalost in veselje nad življenjem v Avstraliji, novi domovini, lepi, a tudi trpki, s prijaznimi, a tudi zaprtimi ljudmi. Vsebinsko je zbirka bogata in življenjska, jezikovno pa sveža in podana v izbranem pesniškem jeziku. Japonski haiku nima rime, Grudnova pa je v vseh haikuih razen v zadnjem ciklu vpeljala v prvem in tretjem verz rimo, možko enozložno in žensko dvozložno. Zadnji cikel se loči od ostalih tudi po tem, da posamezni haikui nima jo naslovov, ampak samo številke.

Knjiga je bogato ilustrirana. Ker so pesmi kratke, so črke precej večje od navadnih v spremni besedi.

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Čestitka iz groba ob 40-letnici SKGZ

Moja ljuba SKGZ,
ob svojem 40-letnem jubileju si prijela ogromno čestitk z vseh koncev slovenskega sveta. Skoraj nič manj, kot če bi še bil v Sloveniji socializem. Praktično ti je čestitalo vse od Kučana navzdol, če izzvzamemo slovenske škofo. Kako naj bi se torej ne oglasila s svojimi čestitkami tvoja mati, čeprav njen glas prihaja iz groba?

Saj tej svoji materi, Komunistični partiji Slovenije, si bila v vseh časih prav granitno zvesta. Čudovita hčerka si bila. Pri tebi se je lahko reklo: *Nella SKGZ non cade foglia che Kardelj non voglia*. Predolgo bi bilo, če bi v svoji materinski ganjenosti hotela naštevati vse dokaze tvoje zvestobe. Zgodovinar jih bo imel lepo dan za dnem registrirane v *Primorskem dnevniku*. Naj ostanem pri treh, ki so mi šli posebej do srca.

Prvi dokaz je politične narave.

Ko je naš nepozabni tovariš Kardelj odločil, naj se Slovenci v Italiji ne zagrajujejo za neke nacio-

nalistične samoslovenske stranke, ampak naj se vključujejo v napredne italijanske, si ti brez vsake kritike sprejela to linijo in jo zagovarjala do danes. Poglej, kako se ti je to izplačalo. Lej, v kakšen razcvet sta šla PSI in PCI. Pa še nekaj drugega je, kar potrjuje modrost tiste ljubljanske linije: ti lahko ostajaš polnopravna krovna organizacija, ne da bi se ti bilo treba legitimirati z volilnimi rezultati kakor tista Slovenska skupnost, ki trepetala za vsak glas pri volitvah. Ti boš ostala krovna, tudi kadar nobenega Slovenca ne bo več. Za razliko od SSK se na volitve lahko požvižgaš.

Drug primer je s področja kulture.

Ko je v Trstu pred 20 leti izšla zloglasna brošura ob 70-letnici novoklerikalca Edvarda Kocbeka, si se navdušeno postavila na mojo stran in primerno ožigosala njene izdajatelje, te prve preštevce kosti na Slovenskem.

Tretji primer je antropološki.

Odkod je v zamejstvo prihajal glas za največjo svobodo ženske, za splav, za to prepotrebno regulacijo rojstev, ki nas bodo tukaj kmalu zadušila, če ne od tvojega glasila *Primorskega dnevnika*, v skladu z mojo natalitetno politiko? Danes lahko vidimo rezultate: vasi, šole, cerkve, dvorane, brez kakšnih gneč, brez otroškega cviljenja, brez prerivanja, ampak v sveži prazni zračnosti, skoraj sredi samih zidov, kjer se lahko človek svobodno nadiha kakor na gmajni, kar je poseben prispevek za narodno higieno.

Lahko si torej ponosna, kakor je rekel tvoj predsednik Palčič, na svoje delo za »slovenski narod« (in za Partijo, bi dostavila jaz).

Zdravstvuj, kakor jaz žal ne morem več!

Tvoja mati
KPS

tipo-lito
graphart

TRST
Drevored D'Annunzio 27/E
Tel. 040/772151

Pohištvo

Korsič

Anton Korsič

1963 - 1993

30-letna izkušnja za opremo vašega doma

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38 - Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91 - Telefon 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

LISTNICA UPRAVE

Drage bralke, dragi bralci! S to dvojno številko zaključujemo 38. letnik Mladike. Dolgo pot smo prehodili skupaj in v tem času smo marsikaj lepega doživeli. Začeli smo praznih rok, delali smo z veseljem in zadovoljenjem. Izid vsake številke je bil za nas praznik. Nihče od nas ni pričakoval plačila ali honorarja. Še danes je pri Mladiki v glavnem tako. Delamo z veseljem in ne pričakujemo plačila. Toda nekaterim stroškom se kljub temu nikakor ne moremo izogniti. Tisk in ekspedicija, telefoni, pošta in uprava so take profesionalne usluge, da jih ne moremo opraviti sami. Moramo jih preprosto plačevati. Ti stroški pa iz leta v leto naraščajo, čeprav ne tako hitro kot v letih najhujše inflacije. Mladika je ohranila ceno 3.000 lir za izvod kar celih sedem let. To ceno smo lahko obdržali, ker ste sami darovali v tiskovni sklad in ker smo prejeli podpore javnih ustanov. Po sedmih letih moramo ceno Mladike prilagoditi stroškom, čeprav še vedno ne na komercialni ravni.

Tako bo nova cena s prihodnjim letom za posamezno številko 4.000 lir. Naročnina bo v novem letu znašala 35.000 lir. Ista cena velja za Slovenijo, preračunano v tolarjih. Za druge države bo naročnina 40.000 lir, po letalski pošti 50.000 lir.

Prosimo Vas, da razumete naše težave in da nam še naprej ostanete zvesti, da nas podpirate in priporočate. Hvala lepa.

Kdor bi nove naročnine ne zmoget, naj se nam oglasi, da mu pomagamo iz sklada. Nikogar ne bomo zaradi finančnih težav za Mladiko prikrajšali.

DAROV V TISKOVNI SKLAD:

Srečko Baraga, Victoria, Avstralija 26.000 lir;
Francka Horvat, Marón, Argentina 7.090 lir; Franko Saksida, Trst 20.000 lir; Rafael S., Trst 100.000 lir; Družina Pertot, Trst 20.000 lir; Franc Malalan, Trst 50.000 lir; Družina Artač, Trst 100.000 lir.

Vsem prisrčna hvala in srečen Božič!

ZNAMKE VSEH VRST!

Ponovno se oglašam zvestim in novim sodelavcem za zbiranje znamk v korist slovenskih misijonarjev. Akcija se uspešno nadaljuje, zato se še enkrat priporočam vsem, ki se zanimajo za pomoč našim skrbnim misijonarjem. Ob tej priliki želim vsem blagoslovljen božič in srečno novo leto 1995!

SAKSIDA FRANC - UL. BIASOLETTO 125
34142 TRST - TRIESTE - ITALIJA

VESEL IN SREČNO NOVO 1995

Tržaška kreditna banka
Zadružna kraška banka
Zadružna kreditna banka Doberdob
Zadružna kreditna banka v Sovodnjah

**ŽELIJO SREČNE PRAZNIKE
IN VABIJO NA
TRADICIONALNI NOVOLETNI KONCERT '95**

*Simfonični Orkester
Mariborske Filharmonije
Dirigent Uroš Lajovic*

SALA TRIPCOVICH,
Trg Libertà 11 (pri Železniški postaji),
Trst, ponedeljek 2. januarja, ob 20.30

(Vstop z vabil, ki so na razpolago na sedežih bank)